БҮГҮ ЧУРТТАРНЫҢ ПРОЛЕТАРИЙЛЕРИ, КАТТЫЖЫҢАР!

1925 чылда үндезилеттинген.

ШЫН

СОВЕТ ЭВИЛЕЛИНИҢ КОММУНИСТИГ ПАРТИЯЗЫНЫҢ ТЫВА ОБЛАСТЬ БОЛГАШ КЫЗЫЛ ХООРАЙ КОМИТЕТТЕРИНИҢ, АЖЫЛЧЫ ЧОННАР ДЕПУТАТТАРЫНЫҢ ОБЛАСТЬ БОЛГАШ КЫЗЫЛ ХООРАЙ СОВЕТТЕРИНИҢ ОРГАНЫ

1960 ч. НОЯБРЬ 4 ПЯТНИЦА № 260 (4744)

Өртээ 20 коп.

Кижи төрелгетенниң төөгүзүнге чаа үе-чаданы—капитализмниң буурап дүжериниң болгаш социализмниң тиилээриниң үе-чадазын ажыткан Улуг Октябрьга алдар!

(Октябрьның социалистиг Улуг революциязының 43 чыл оюнга СЭКП ТК-ның Кыйгырыгларындан).

Тыва областың бүгү колхозчуларынга, совхозтар ажылчыннарынга болгаш зооветеринарияның тускай эртемниглеринге саанчыларның, бызаа ажаакчыларының, зоотехниктерниң область төвүлел хуралының киржикчилериниң

КЫЙГЫРЫЫ

Октябрьның социалистиг Улуг революциязының 43 чыл оюнга бистиң чуртувус бодунуң күштериниң чеченгелиишкини-биле ужуражып турар. СЭКП-ниң XXI съездизиниң төөгүлүг шиитпирлеринге, коммунизм тургузуушкунунда шылгараңгай чедиишкиннерге, КНО-нуң Кол Ассамблеязының XV сессиязынга Совет чазактың баштыңы Н. С. Хрущевтуң улуг ажылының бедик түннелдеринге сорук кирген совет улус чеди чыл планын хуусаа бетинде күүседир дээш демиселди улуг күш-биле калбартып турар.

Бүгү улустуң хөрээнге бистиң областың көдээ ажыл-агыйының ажылдакчылары боттарының үлүүн база киирип турар. Малчыннарның, көдээ ажыл-агыйның тускай эртемниглериниң, партия, совет болгаш көдээ ажыл-агый органнарының үндүрген күшениишкиннериниң ачызында бистиң область күрүнеге сүт, эт болгаш дүк садарының планын хуусаа бетинде күүсеткен.

9 айлар дургузунда чылдың хүлээлгезин Өвүр районнуң колхозтары 101,3 хуу, Бай-Тайга районнуң — 100,5 хуу, «Кызыл партизан» совхоз — 101 хуу күүсеткеш, сүттү бүдүрер болгаш күрүнеге садар талазы-биле боттарының хүлээлгелерин күүседиринге эки түннелдерни чедип алганнар. Эрзин, Тожу, Чөөн-Хемчик, Каа-Хем районнарның ажыл-агыйлары, «Барлык», «Тиилелге» совхозтар хүлээлгелерин күүседир чыгаанар. Областың 16 колхозтары күрүнеге сүт садар талазы-биле чыл хүлээлгелерин дыка ажыр күүсеткениниң дугайын үшкү кварталда рапорттааннар. 47 колхозтар күрүнеге сүт садарын эрткен чылдагызындан көвүдеткен. Каа-Хем районнуң «Тиилелге» колхозу эрткен чылдың чогуур үезинге деңнээрге, бо чылын оон 86,8 хуу хөй сүттү саткан. Каа-Хемниң «Тере-Хөл», Чөөн-Хемчиктиң «Большевик», Тожунуң — «Май 1-зи», Эрзинниң «Чаа орук» колхозтары 1959 чылдың ол-ла үезинден 42—64 хуу хөй сүттү күрүнеге саткан. Бо чылдың 9 айларының дургузунда областың колхозтарының болгаш совхозтарының 50 ажыг саанчылары инек бүрүзүнден 1500—2300 кг сүттү, а 100 ажыг саанчылар ол-ла үениң дургузунда бир инектен-не 1200 кг ажыг сүттү сагган. Бии-Хем районнуң «Кызыл тараачын» колхозунуң мурнакчы саанчылары С. Сат, С. Баукова, М. Бичии-уруг, А. Доможакова үш кварталдың дургузунда бир инектен-не 2011—2263 кг сүттү сагган. Саанчылар Н. Чеботаева («Межегей» совхозта), У. Яковлева (Каа-Хем районнуң Ленин аттыг колхозунда) болгаш оон-даа өскелер боттарының хүлээлгелерин багай эвес күүседип турарлар.

Бии-Хем районнуң «Кызыл тараачын» колхозунуң саанчылары чарышканнарның мурнунда чоруп турарлар. Ол ажыл-агыйның дөрт фермаларының шуптузунуң коллективтери сүт дээш демиселге чайыннанчак тиилелгени чедип алган. Туран фермазының ажыл-ишчилери ортумаа-биле бир инектен-не 2070 кг сүттү саннар. Ында чайын болгаш кыжын-даа хөй сүттү саап ап турар, үүге дээрге, олар эртемнің чедиишкиннерин болгаш мурнакчы дуржулганы ажылга мергежиллии-биле ажыглап турарлар.

Турачылар эки үлегерин көргүзүп турарлар! Ынчалза-даа олар бар турар курлавырларны шуптузун ажыглаан бе? Чок. Ында безин сүт бүдүрерин көвүдедир, инектериң продуктулуун бедидер улуг аргалар бар. Областың өске ажыл-агыйларында ажыглаттынмаан курлавырлар моон-даа хөй болбайын канчаар.

Эргим өөнүктер! Инектериң сүт талазы-биле бедик продуктулуунуң дугайын каш-ла чылдар мурнунда ындыг-ла херексевейн чугаалажып турган бис. А ынчаарга Бии-Хем районнуң «Кызыл тараачын», Каа-Хемниң Ленин аттыг болгаш «Тиилелге», Улуг-Хемниң «Күш-ажылдың хостуу» колхозтарының саанчылары кайы хире үүлени бүдүргенин көрүңнерем! Олар боттарының алдарлыг ажылдары-биле бедик сүт саалдазын чедип алганнар. Ынчангаш сүт саалдазының мурнанчыларыбиле деңнежир дээш кызыгнайы-биле ажылдап, бүгү-ле чаа, деңшилгелиг үүлдерни бүдүрүлгеге идепкейлиг болгаш дидим ажыглап көрээлиңер. Чедип алдынган үүлдерге доктаавас бис, бистериң кижи бүүзү чеди чылдың ийиги чылында алган хүлээлгезин алдарлыы-биле күүсетсин дээш, чыл төнчүзүнде боттарының бүдүрүлге көргүзүглери куду чаңгыс-даа саанчы, чаңгыс-даа бызаа ажазкчызы, чаңгыс-даа зоотехник бистиң аравыска турбазын дээш бүгү-ле хемчеглерни алыылыңар.

Ам үеде ажыл-агый бүрүзүнде шыктыг чемнер, оон иштинде кукуруза силозу хөй болганда, бүгү саар инектери тургузу азыралга кииргеш, оларны элбек чемгерилге-биле хандырар бүрүн арга бар.

СЭКП ТК-ның Пленумун чыылдырар дугайында дыңнадыгны улуг өөрүшкү-биле дыңнаан бис, үүге дээрге, аңаа мал ажылының продуктуларын бүдүрер болгаш күрүнеге садар талазы-биле хүлээлгелериң күүсетдезиниң түннелдерин ылыр болгай. Ол болза, көдээ ажыл-агыйны хөгжүдер дугайында партияның болгаш чазактың сагыш салыышкынының база бир чайыннанчак илерээшкини болур.

Эргим өөнүктер! Күш-ажылга чаа-чаа күнениишкиннеривис-биле ол сагыш салыышкынга харылап, СЭКП ТК-ның Пленумунга боттарывыстың социалистиг хүлээлгелеривисти хуусаа бетинде күүсеткенивис-биле ужуражыылыңар.

Колхоз, совхоз, ферма, саанчы болгаш бызаа ажаакчызы бүрүзүнүң 1960 чылда алган бедиткен хүлээлгелерин күүседиринче бүгү күштерин, аргаларын, дуржулгазын, билиин мобилизастаарыңче областың малчыннарын областың саанчыларының төвүлел хуралының киржикчилери, бистер кыйгырып тур бис. Чыл төнчүзүнге чедир областың колхозтарынга болгаш совхозтарынга 5000 тоннадан эвээш эвес сүттү саап, инек бүрүзүнден колхозтар ноябрьда 160 кг, декабрьда 140 кг, совхозтар ноябрьда 224 кг, декабрьда 226 кг сүттү саап алыылыңар.

Бүгү колхозтарга болгаш совхозтарга сүткүр инектерге янзы-бүрү чемнерни элбээ-биле бээрин организастаалыңар, хонукта 3-тен эвээш эвес суггарарын хандыраалыңар.

Инектерни баглавайн ажаарын, саалда шөлдеринге электромеханиктиг саалданы калбаа-биле ажыглаалыңар, ол чорук сүт бүдүрериниң бот-үнезин чиигедир.

Инектерни бызаалааныың соонда баштайгы 2—3 айларда оларның саалдазынче онза кичээнгейни салып, ол үениң иштинде эки чемгерип, саалданың техниказын эжижидип тургаш, инек бүрүзүнден хонукта эң хөй сүттү саарын чедип алыылыңар.

Сүткүр инектерниң уксаазын эжижиринче, инектерниң сүткүр бөлүүн өстүрери-биле чаш малдарны шын өстүреринче онза кичээнгейни салып, ол дугайында ажыл-агый бүрүзүнге төрүүр малдарны эки шилиттинген бүдүрүкчүлериң үрези-биле тарып боозадылганы организастаалыңар.

Тускай эртем билиглерни бедидер база инек саарының, бызаа доруктурарының, малдың чемгерилгезин, ажаагдазын шын организастаар талазы-биле практиктиг ажылдарга чаңчыктырып өөредир дээш саанчыларның, бызаа ажаакчыларының болгаш өске-даа мал ажылдакчыларының ортузунга өөредилгени доктаамал организастаарынче, малчыннарның амыдырал байдалын эжижиринче колхозтарның даргаларын, совхозтарның директорларын, зооветеринарияның тускай эртемниглерин кыйгырып тур бис.

1961 чылда колхозтарга болгаш совхозтарга сүт бүдүрерин 22 муң тонна чедир көвүдедип, бир инектенне сүт саалдазын колхозтарга 1500 кг, совхозтарга 2400 кг чедирээлиңер. Инек бүрүзүнден ортумаа-биле I болгаш IV кварталдарда колхозтарга 300 кг, совхозтарга 480 кг, II кварталда колхозтарга 375 кг, совхозтарга 600 кг, III кварталда колхозтарга 525 кг, совхозтарга 840 кг сүттү саап, оон-биле СЭКП-ниң XXI съездизиниң салган сорулгаларын күүседиринге бодувустуң төлептиг салыышкынывысты киирээлиңер.

(Кыйгырыгны областың саанчыларының, бызаа ажаакчыларының, зоотехниктериниң төвүлел хуралынга хүлээп алган).

Чеди чылдың онаалгаларын ийи чылда

Көдээ ажыл-агыйны хөгжүдериниң чугула айтырыгларын чугаалажып көөр СЭКП Төп Комитединиң Пленумун чыылдырар дугайында дыңнадыгны бистиң көдээ ажыл-агый артеливистиң колхозчулары улуг сорук кириишкин-биле уткааннар.

Улуг Октябрьның бүдүүзүнде шак бо өөрүшкүлүг хүннерде бистиң колхозтуң чедиишкиннерин чугаалаксай-дыр мен. Чеди чылдың сөөлгү чылында айыткан көргүзүглерни бо чылын чедип алыр деп сөзүвүстү берген бис. Ол планнарны күүседир дээш шиитпирлиг демисел фермаларда, бригадаларда чоруп турар.

Чыл эгезинден тура колхозка үүс гектар тарылга шөлүнге хамаарыштыр 850 центнер сүт болгаш 125 центнер эт алдынган. Сүт бүдүрериниң графиги мурнай күүсеттинген болгаш чыл төнчүзүнге чедир үүс гектар бүрүзүнден 1050 центнерни алыр бис. Фермаларда бекон эттиг 600 хаваннарны, база 120 шарыларны өстүрүп турар. Оларны семирти азырааш, эт бүдүрер талазы-биле бодувустуң хүлээлгевисти база күүседир бис — тарылга шөлүнүң үүс гектар бүрүзүнге 200 центнер эттиг болур бис. Ынчангаш 1965 чылда айыттынган колхозтуң чеди чылының ындыкы хемчээлин бо чылын-на чедип аптар бис. Ам бистиң кол сорулгавыс—көдээ ажыл-агый продукциязын бүдүрериниң күшажыл чарыгдалын дыка кызырары болур. Комплексилиг механизацияны ажыглап тургаш, келир чылын сүттүң болгаш эттиң бот-үнезин барык-ла 50 хуу чиигедир деп турар бис.

В. МАНИКАС,
Литва ССР-ниң Иснишский районунда «Яунойн гвардия» колхозтуң даргазы.

Хүлээлгелер хуусаа бетинде күүсеттинген

Ульяновск областың көдээ ажыл-агыйының ажыл-ишчилери 27,1 миллион азы доктаатты нган планындан 5,1 миллион пуд хөй тарааны хуусаа бетинде Төрээн чуртуның шыгжавырынга уруп берген. Колхозтар болгаш совхозтар республиканың колхозтар болгаш совхозтар аразының үрезинге хереглээр магадылал фондузунга бир миллион пуд ажыг тарааны база белеткээн.

Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязының Төп Комитеди болгаш ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлели Ульяновск областың ажылчы чоннарынга чоруткан чагаазында тараажыларның ол чедиишкиннерин сеткил сагыштың улуг хамыышкыныбиле демдеглеп, областың ажыл-ишчилери көдээ ажыл-агый продуктуларын бүдүрерин улам ынай көвүдедир дээш кошкаш дивес энергиябиле ажылдаар болгаш бистиң чуртувуска коммунизмни тургузар дээш демиселге боттарының төлептиг салыышкынын киирер дээрзинге бүүзүрелин илергейлеп турар.

(СЭТА).

СЭКП-ниң Төп Комитединде болгаш ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелинде

СЭКП ТК-зы болгаш ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлели кадык камгалалының ажылдакчыларының активиниң Бүгү-эвилел чөвүлел хуралын 1960 чылдың ноябрь 24-тен 26-га чедир Москва хоорайга, Кремльдиң Улуг ордузунга зорттирер дугайында доктаалды хүлээп алган.

«ССРЭ-ниң чонунуң медицина хандырылгазын болгаш кадыының камгалалын улам ыңай эжижидер талазы-биле хемчеглериниң дугайында» СЭКП ТК-ның болгаш ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң 1960 чылдың январь 14-теги доктаалының күүселдезиниң чоруп турарының дугайында илетнелди чөвүлел хуралга дыңнаар болгаш чугаалажып көөр.

Чөвүлел хуралдың ажылынга эвилелдешкен республикаларның кадык камгалалының албан черлериниң, медицина болгаш эртем-шинчилел институттарының, партия, совет, профэвилел болгаш комсомол организацияларының ажылдакчылары киржир.

ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунда

Ноябрь 2-де, Кремльге ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы Л. И. Брежнев Коммунистиг партияның болгаш Совет күрүнеңиң мурнунга шылгараңгай ачы-хавыаалары дээш Социалистиг Күш-ажылдың Маадыры деп атты тывыскан эш Климент Ефремович Ворошиловка «Кадыыр болгаш Маска» деп алдын медальды, Ленин орденин болгаш ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң бижиин тудускан.

Шаннаалды тывыспышаан, Л. И. Брежнев К. Е. Ворошиловка чылыг болгаш чүректиң ханызындан байырны чедирип, кадыкшылды болгаш үр чылдарда чурттаалганы аңаа күүсөн.

Бедик шаннал дээш Коммунистиг партияның Төп Комитединге, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунга болгаш Совет чазакка өөруп четтиргенин К. Е. Ворошилов илергейлээн. (СЭТА).

Совет-куба садыг-экономиктиг чугаалажыышкыннар

Ноябрь 1-де, Кремльге Куба Республиканың болгаш Совет Эвилелиниң чазак төлээлериниң аразынга ийи чурттарның аразынга садыгны болгаш экономиктиг харылзааларны калбартырының айтырыгларының талазыбиле чугаалажыышкыннар болган. ССРЭ биле Куба Республиканың аразынга 1961 чылда бараннарны садыглажырының дугайында болгаш дараазындагы чылдарда бараан саарылгаларын улам калбартырының дугайында айтырыгларны, а ол ышкаш ийи чурттарның аразынга бо чылдың февраль 13-те Гаванага ат салдынган дугуржулгага үндезилээш, экономиктиг болгаш техниктиг кады ажылдажылгаларны хөгжүдериниң айтырыгларын чугаалажыышкыннар үезинде тодарадып көргөн.

Совет таладан чугаалажыышкыннарга киришкеннер болза: ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазының Бирги орлакчызы А. И. Микоян, (төлээлериниң удуртукчузу), ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазының орлакчызы, ССРЭ-ниң Күрпланының даргазы В. Н. Новиков, даштыкы садыг министри Н. С. Патоличев, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң даштыкы экономиктиг харылзаалар талазы-биле Күрүне комитединиң даргазы С. А. Скачков болгаш өскелер-даа.

Чугаалажыышкыннарга куба талаадан киришкеннер болза: Эрнесто Гевара (чазактың экономика төлээлериниң удуртукчузу), Ф. Ч. Медиавилья — Кубаның ССРЭ-де элчини, майор Альберто Мора — даштыкы садыг банкызының кол администратору болгаш өскелер-даа.

(СЭТА).

ССРЭ биле КУДР-ның аразында экономиктиг кады ажылдажылга

Көрей Улус-Демократтыг Республиканың чазааның дилээнге болгаш Москвага сөөлгү үеде болган чугаалажыышкыннарга үндезилээш, протоколга ат салган. Мурнунда тывыскан турган 760 миллион рубль чээлиге төлевирлерден Көрей Улус-Демократтыг Республиканың чазаан ол протоколду ёзугаар хостаар дээрзинге ССРЭ-ниң чаза болгаш КУДР-ның чазаа чепшээрешкеннер. Ол ышкаш 140 миллион рубль түннүг чээлини төлээриниң хуусаазын узатканын протоколда база көргүскен.

Айыттынган акша хөреңгини КУДР бодунуң улус ажыл-агыйының эн чугула адырларын улам чаартырынга болгаш хөгжүдеринге ажыглаар.

МОСКВА БӨГҮН

Чурукта: Театр кудумчузу.

Улуг Октябрьның 43 чыл оюнга алдар кылдыр

Чурттуң ол-бо талаларындан ажылчы чоннарның байыр мурнунуң чарыжынга улуг-улуг тиилелгелериниң дугайында дыңнадыглар соксаа чокка кээп турар.

Карагандының дагжылары хөмүр дашты пландан ажыр казарының талазы-биле чыл дургузунда алган хүлээлгезин Октябрьның 43 чыл оюнга алдар кылдыр ийи катап ажыг күүсеткеннер. Ынчангаш Төрээн чуртка олар 450 эшелон хөмүр дашты немелде кылдыр бергеннер.

Кричевскиниң цемент-шифер комбинадының (Белоруссияда) тудугжулары продукцияларны өрттедип кадырарының 2 улуг суугузунуң дөжээн болгаш бетон паганаларын хуусаазындан эрте тудуп дооскан. Оон бирээзиниң-не узуну 170 метр. Удавас суугуларны эптеп эгелээр.

Курскиниң улус ажыл-агый чөвүлелиниң чигир заводтары байыр мурнунуң хүннеринде кажангызындан-даа артык улуг көдүрлүүшкүнүүт ажылдаан. Чиг-этти болбаазы,адыгының даалгаларын бүгү заводтар үнүүн-не ажыр күүседип келген. Оларның эң мурнакчызы—Льговтуң чигир заводу.

Мурнуу-Казахстанның улус ажыл-агый чөвүлелиниң чиик үлетпүрүнүң бүдүрүлгелери Октябрьның 43 чыл оюнга алдар кылдыр пландан дашкаар 70 миллион рубльдиң янзы-бүрү продукцияларын берген. Ол ышкаш күрүнеге 25 миллион рубль орулганы камнап берген.

Даг-Карабах автономнуг областың торгу үлетпүрүнүң эр, хөрээжен ажылчыннары Октябрьга белек кылыр пландан ажыр бир миллион рубльдиң продукцияларын бүдүрген. Чеди чылдың төнчүзүнде Даг-Карабах область амгы үеде бүгү Азербайджанның бүдүрүп турары ышкаш хемчээлдиг торгуну бээр апаар.

Партия биске тодаргай перспективаны айыткан

КАРАГАНДА. (СЭТА). Казахстанның алдарлыг малчыны—хаван ажаакчызы Калистрат Афанасьев бодунуң ажылынга кайгамчыктыг түннелдерни чедип алган: ол чыл эгезинден тура областа эң-не чиик өртек-үнелиг 1050 центнер хаван эъдин дужааган. Ол алдарлыг малчын мынча деп чугаалап турар:

— Чеди чылдың ийиги чылында совет кижилер дыка эки ажылдаан. Чурттуң алдарлыг малчыны Ярослав Чижти чарышка кыйгырганымдан бээр ам бир чыл чедер чыгай берди. Ынчангаш ам чедип алган түннелдеримниң дугайын дыңнадыпдаа болур мен. Мээң башкарып турар ажыл-агыйым ам бир шак болурга-ла 12,5 килограмм хаван эъдин бүдүрүп турар. А оон бир килограммазының өртээ болза 2 рубль 40 көпеек чүве. Чыл төнчүзүнге чедир ам-даа 450 центнер чиик өртектиг эъдин дужаар мен.

Партия болза көдээ ажыл-агыйны хөгжүдериниң тодаргай оруун биске айтып берген. Механизастаашкын — чиик өртектиг хаван эъдинче орук деп чүвени ам ыяк-ла билдим. Мен механизаторнуң мергежилин өөренип алган болганымдан хаван ажаар черге чемнерни бодум сөөртүп чедирип ап турар апарган мен. Совхозтуң баштаар чери хаван ажаалдазының хөй күш үнер ажылдарын мехинизастаарынга дузалаан, ынчангаш ам хары угда 1250 хаваннарны чемгериптер аргалыг болдум.

Төп Казахстанның ажыл-ишчилери төрээн Коммунистиг партиязының могаг чок сагыш салыышкынынга харыы кылдыр, Улуг Октябрьга алдар кылдыр күш-ажылчы чаа-чаа чедишкиннерни чедип алырлар-даа.

Мен ол дугайын пленумга айытказр мен

Бистиң совхозтуң ажыл-ишчилери СЭКП ТК-ның эълчеглиг Пленумуни чыылдырар дугайында медеглелди улуг өөрүшкү-биле дыңнааннар. Эрткен чылын болган декабрь Пленумунуң соонда Рязаньның сураглыг саанчызы П. Н. Коврованы чарышка кыйгырган, бир инектен-не 8000 литр сүттү саарын хүлээнген кижи болгай мен. Ынчангаш эрткен 10 айларының дургузунда инек санынданна барык 7000 литрни сагган болдум. Ам бо, күскү хүннерде инек бүрүзүнден-не бир хүнде 16—19 килограмманы саап туру мен. Мээң өөрүмнүң ажыл-херээ база-ла эки чоруп турар. Ынчангаш рязаньчы саанчылар-биле чарыжывыска аштырбас болгаш боттарывыстың сөзүвүске эъ болурувус ам билдине берген-дир.

Бо бүгүнү барымдаалаш декабрь 13-ке чедир бодумнуң хүлээлгемни үүгле долдур эвес, а харын-даа ажыр күүседир деп шиитпирлеп алган мен. Ол дугайын төрээн Коммунистиг партиямга Пленумнуң ажыттынар хүнүнде айыткаар мен.

П. ЯКУНИНА,
Белгород областың «Казак ховузу» совхозунуң саанчызы.

Кременчуг ГЭС долу күчүзү-биле ажылдап эгелээн

КИРОВОГРАД. (СЭТА). Кременчуттуң гидро-белдириниң тудугжулары боттарының бедиткен хүлээлгезин — 57,2 муң киловатт күчүлүг сөөлгү — 12-ги агрегатты чедиишкинниг күүсеткениниң дугайын дыңнатканнар.

Ниити ажылдаар күчүзү 625 муң киловатт болуп турар Кременчуттуң суг күжү-биле ажылдаар электри станциязын доктаатты нган хуусаазындан 2 чыл 2 ай бурунгаар бүрүнү-биле тудуп дооскаш, ажыглалга киирген.

ГЭС-тиң тудугжулары болгаш эптекчилери боттарының шылгараңгай тиилелгезин Улуг Октябрьның 43 чыл оюнга турасказтканнар.

Автомат - трактор тура дүшпейн аңдарып турар

АЛМА-АТА. (СЭТА). Көдээ ажыл-агый эртемниериниң Казах академиязының көдээ ажыл-агый механизациязының болгаш электрижидилгезиниң институдунуң экспедициязы шаанда Прииртимскиниң тракторизи чорааан, ам институтуң эртем ажылдакчызы Иван Логиновтуң системазының автомат-тракторунуң шенелдезин Павлодар областың «Октябрь» совхозунга кылып чорааш эъп келген.

Институттуң директору П. А. Николаев СЭТА-ның корреспондентизинге мынча деп дыңнаткан:

— Шенелделерни чорудуп турар үеде чаа машинаның конструкциязында бар четпестерни узуткаар аргалыг болган. Тракторист чокка ажылдавышаан, автомат-трактор моон мурнунда чер аңдарылгазынга болганчок-ла дорту-биле чорбайн баар турган. Ол чорук кывар үүлдү ажыр чарыгдаарынга чедирип, шимчээшкиниң дургедээшкинииниң оожумнаары-биле бүдүрүкчүлүг чорук кудулап, аңдарылганың шынарын бөксырап турган. Ам «ДТ-54 А» деп автомат-тракторда институттуң кылганы тракторну автомат күжү-биле башкарып чорударынга херектиг гидравликтиг херекселди болгаш копирнин электрилиг головказын салган. Шенелде чедиишкиниг эрткен. Ам Иван Логиновтуң автомат-трактору черни дорту-биле деңдески аңдарып турар.

Институттуң эртем ажылдакчыларының коллективиниң бо чедишкини СЭКП ТК-ның ам болур Пленумунга алдар болдунган. Делгем күр черлерже шак ол кайгамчыктыг машиналар дүрген үнген турээн дээш бүгү күжүвүстү салыр бис.

Партийжи шыңгыы чугаалар дугайында сөс

Барыын-Хемчик районнуң партия конференциязы

УЛУГ ПЕРСПЕКТИВАЛАР БОЛГАШ АЖЫГЛАТТЫНМААН АРГАЛАР

Конференцияга отчёт илеткел төкерге, саналдар эгелээр, чамдык ораторлар: «Райком секретарының илеткелин уткуп-хүлээп алыр мен»... дээш, бодунуң ажылының дугайында база кыска отчёт кыла каапкаш, чугула чүүлдерге кирип чорда, докладчиктаан минута төне бээр, оон индирден хомудап дүжер таварылгалар тургулаар болгай. Ынчаларга Барыын-Хемчиктиң XVI партия конференциязынга ыңдыг ораторлар база тургулаан.

Ынчалзажок отчёт илеткел кылган райком секретары эш Алдын-оол-даа, санал берген хөй-хөй төлээлер-даа районнуң экономиказының, культурازының хөгжүлдезиниң айтырыгларынга, оон улуг перспективаларынга болгаш партийжи-организастыг, масса-политиктиг ажылдың канчаар тургустунганынга база ажыл-херекте шыңгыы четпестерге ханы, тодаргай анализти кылып турганнар.

Чеди чылдың ийиги чылында районнуң чамдык ажыл-агыйлары бурунгаарлаашкыннарны кылганы чугаажок. Район эвт болгаш сүт садар талазы-биле күрүне планын күүсеткен, а «Кызыл тараачын» колхоз бодунуң алган социалистиг хүлээлгелерин — эвттиин 101 хуу, сүттүүн—103 хуу кылдыр күүсеткен.

Оон-биле кады районда көдээ ажыл-агыйның болгаш будурулгенин чаа-чаа мурнакчылары өзүп үнген. Ылаңгыя «Барлык» совхозта кадарчы Куулар Комбу бодунга быжыглаан 400 хойдан ийи чыл дургузунда 1234 хураганнарны алган болгаш бөдүүн дүктүг бир хойдан чыл санында-ла 2,500 грамм дүктү ап турар. «Барлык» совхозта болгаш колхозтарда саанчылар Куулар Хажыт, К. Матпадак, Лиза Күжүгет, Саая Бүрүнмаа олар бир саар инектен-не 1300 — 1600 чедир литр сүттү саап алганнар. «Тыва даг-дүгү» тудуг эргелелинде бызанчылар Саая Белек, Шыырап Орус-оол олар хүн нормазын 120 — 140 хуу күүседип турар. Эш Володин бригадирлээн дашчыларның аныяктар бригадазы базе эки ажылдап турар.

Бо үстүнде санаттынган эки чижектер-биле кады районнуң ажыл-амыдыралында улуг четпестер болгаш шиитпирлеттинмээн айтырыглар бар дээрзин конференцияга онзалап демдеглээн. Ылаңгыя район бодунуң алган социалистиг хүлээлгелериниң чаңгызын-даа күүсетпээн, малдың баш санын өстүрериниң планы база күүсеттинмээн. 100 баш төрүүр малга онаштыр оон чаш төлүн чүзүн аайы-биле ыракта чедир албаан. Чүгле ол чылдагаанда 13.000 хой, 240 баш мыйыстыг бода мал чедир алдынмаан. Ону акшага шилчидерге, 3 миллион рубль хире.

Районда чер ажылының үнүш-дүжүдү дендии куду. Район иниитизи-биле бо чылын бир гектардан 3,8 центнер тараа дүжүдүн алган. Картофельдин, ногааның, кукурузаның дүжүдү база чер албаан.

Областың будурүкчү күштериниң моон соңгаргы хөгжүдезинге улуг ужур-дузалыг «Тыва даг-дүгү» комбинаттың тудуун 1961 чылда ажыглалга киирер ужурлуг. Ынчалзажок ол коллектив тудуг-септелге ажылдарының планын чүгле 70 хуу ажыг күүсеткен, капитал салыышкынының планын бүгү көргүзүглер талазы-биле күүсетпээн.

Бо улуг четпестерниң болуп турар чылдагааны чүдел? Кол чүүл болза, СЭКП райкому, партия организациялары болгаш райкүүском, оон көдээ ажыл-агый инспекциязы көдээ ажыл-агыйны эртем өзүзунга үндезилеп, перспективтиг хөгжүдериниң айтырыгларынче, бар аргаларны бүрүн ажыглаарынче кошкак сагыш салып турарында. Бо талазы-биле кандыг хемчеглер алза өкил дээрзин иletкелчи эш Алдын-оол безин тодаргай чугаалаваан.

— Бисте малдың уксаазын экижидер дугайында чугаалар хөй боп турар, а түннел багай—деп «Комсомол 30 чылы» колхозтан келген төлээ эш Сүрүн дыннаткан. Ол колхозка 1949 чылда-ла эки үнелиг будурукчу малдарны эккелген болзадаа, малдың уксаазы шоолуг экиживаан, продукциязы-даа куду болуп артпышаан.

«Барлык» совхозта малдың уксаазын экижидер талазы-биле чоруттуп турар хемчеглериниң дугайын чугаалааш, төлээ эш Тугер чамдык чижектерни көргүскен. Совхозтуң Бижиктиг-Хая фермазында уксаазын экижиткен хойларының бирээзи-ле 3-тен 4,5 кг чедир дүктү берип эгелээн. Ол ажылды амдаа үргүлчүлеп турар. Инекти сарлык-биле хайнакташтырарын өөренип көрүп турар.

Бо чугула ажыл-херекти районда көдээ ажыл-агыйның тускай эртемниглери харыысалга чок көрүп турарының чижектерин төлээлер эштер Бойду, Бачий, Кочаа олар шыңгыы шүгүмчүлээннер. Кол зоотехник Леонтьев биле зоотехник Васильев олар «Большевик» колхозка хой тарып боозадып турда, бугаларын-даа, кошкаларын-даа үрелерин холуй чоруткан таварылга турган.

Мал ажылындан ап турар продуктуларның учёт, отчёду будулчак. Төлээ эш Кобловтуң санааны-биле алырга, колхозтарның саткан дүгү бир хойга онаштыр 1,6 кг боп турда, хуу кижилерниң саткан дүгү бир хойга онаштыр 6 кг чедип турары элдептиг.

Агаар-бойдустуң кандыг-даа үезинде көдээ ажыл-агыйны, ылаңгыя чер ажылын чедишкиннiг чорударының аргалары районда бар турбуже, ону чедир ажыглавайн турар. Чүге дээрге, оон тарылга шөлүнүң хөй кезии суггаттыг. «Барлык» совхозта, «ВЛКСМ 30 чылы», «Совет Тываның 5 чылы» колхозтарда суггаттыг черлерни дендии багай ажыглап турар. Барлыктың суггарылга бугазының чаа тудуун үр үеде ажыглалга кирбээн.

— Бо суггарылга бугазының дугайында айтырыг ам 7 чыл үргүлчүлеп келзежок, Барлык ховузун дургаар аттыг кижи дүже берги дег чеди оңгардан өске чү-даа кылдынмаан, бо талазы-биле областың суг ажыл-агый эргелели, партия райкому, райкүүском шиитпирлиг хемчег албайн турар — деп, эш Тугер чөптүг шүгүмчүлелди кылган.

Районда тарыза чогуур 17 мун ажыг гектар черни план чокка, кайы хамаан чок тарып каапканындан, кур болгаш курукган черлер барык чок арткан. Тарылга эялчештирилгези, хөрзүнү болбаазырады ажылдап кылыры, чемишчидери ышкаш эң чугула агротехниктиг хемчеглерни алырынче районнуң көдээ ажыл-агый инспекциязы (начальниги эш Коблов) барык-ла сагыш салбайн турар.

Улуг чугула ажыл-херектерни, перспективтиг айтырыгларны СЭКП райкомунуң бюроларынга көрүп шиитпирлеп тургулаан болбайнаан. Ынчалзажок райком секретарылары эштер Алдын-оол, Смольянинов олар чамдык таварылгаларда ажылче ханылап кирбейн турар. Төлээ эш Талганчик мынча дээн:

— Райком секретары эш Смольянинов «Тыва даг-дүгү» тудуг эргеделинге келгенде, үргүлчү начальник эш Серовтуң чанында орар ийикпе, чок болза, участоктар начальниктерин, бригадирлерин чыгаш, аңаа көнүттүнүп-көнүттүнүп чоруй баар. Чогум ажылчыннар ортузунче кирбес, оларның ажыл-амыдыралын сонуургавас боор-дур.

Ол ышкаш эш Алдын-оол колхозтарның экономиказынче ханылап кирбес, ажылды кыры-биле удуртур, чүгле колхоз төвүнге келгеш дувудалаш-биле чоруптар дээрзин төлээлер Биче-оол, Кочаа олар чөптүү-биле шүгүмчүлээннер.

МАССАНЫҢ МЕДЕРЕЛИН БОЛГАШ КҮШ-АЖЫЛЧЫ ИДЕПКЕЙИН ҮЛАМ БЕДИДЕР

Конференция ийи хонгаш эгелээр деп турда «Тыва даг-дүгү» эргеделинге партияның ажык хуралын чарлаан. Аңаа келзе чогуур кижилерниң 25 — 30 хуу хирези келгенинден оон болбайн барганын, орта бир өзирик хулиганның индирже чүткүп турганын аңаа бир таварылга кылдыр көрүп болур бе? Черле болбас. Ону бо улуг тудугда партийжи организастыг болгаш массаполитиктиг ажылдың сандаргай, үргжүү деп көөр апаар. Ол тудугда арагалаар, ажыл-шагы үзер, организас чок чоруктар бар дээрзин оон начальниги эш Серов, ында партия организациязының секретары эш Талганчик конференцияга миннип чугаалааннар. Ындыг таарымча чок чоруктар чүгле ында эвес, «Совет Тываның 5 чылы» колхозта, «Барлык» совхозта база бар.

Идеология ажылының кошкаандан Кимаа, Артый ышкаш хамнар будүү хөделип турар болгаш чамдык хуу өнчүзүрек кижилер кандыг-даа хөй-ниити ажылынга киришпейн, Кызыл-Тайга девискээринде хууда малын өстүрүп, кара-туразында ажылап турарын төлээлер Сүгдүр, Биче-оол, Кочаа олар чижектер-биле көргүскен.

— Корум-чурум үрөнкен, арагалаан кижилерни хөй-ниитиниң буруу шавыышкынынга тургузар чорукту чүгле «Большевик» колхозта партия, хөй-ниити органнары чорудып турарындан аңгыда өске черлерде барык кылбайн турар. Ынчангаш чүвеле болза, шагдаа килдизинге телефоннаар практика чер-черде ам-даа бар — деп, райкүүскомнуң шагдаа килдизиниң начальниги эш Сүгдүр уламчылаан.

Массаның медерелин болгаш күш-ажылчы идепкейин улам бедидериңге эң чугула чүүл—партияның идеология ажылы багай тургустунган болгаш ам-даа амыдыралдан хоорук, оон чидиг дээштиг тодаргай болуру чедип алдынмаан. Бо дугайында партия райкому, оон пропаганда болгаш агитация килдизи бодунуң ажылын СЭКП ТК-ның «Амгы үениң байдалында партийжи пропаганданың соруулгаларының дугайында» докладалынга дүүштүр кончуг оожум эде тургузуп турар.

Оон ындыызы райкомнуң килдис эргелекчизи эш Кестикейниң саналындан илдең. Ол, районда чеже бөлүмнер барын, каш лекциялар, беседалар болганын санап чугаалааш, ажылда улуг четпестернин чылдагаанын, ону чайладырының оруктарының дугайында тодаргай чүве чугаалаваан.

Партияның идеологтуг фронтузунуң кол участогунуң бирээзи—чамдык культура албан черлери районда багай ажылдап турар. Ылаңгыя Ак-Довураква, «Барлык» совхозта, «Совет Тываның 5 чылы», «Кызыл тараачын» колхозтарда клубтарны, библиотекаларны кышка багай белеткээн. Оларга массалыг кежээлерни, көдээ ажыл-агыйның болгаш будурулгениң мурнакчылары-биле ужуражыышкынныларны организаставайн турар.

ОЛ ДЭЭРГЕ, ЭҢ КОЛ ЧУГУЛА ЧҮҮЛ-ДУР

Кижи дугайында сагыш салыышкын болгаш кадрлар-биле ажылдың дугайында чугаалар конференцияга улуг черни эялээн. Бо талазы-биле районда шиитпирлеттинмээн айтырыглар, четпестер ам-даа бар. 250 колхозчу өрегелер өглерде чурттап турары улуг четпес дээрзин илеткелчи миннип чугаалаан. Ылаңгыя «Совет Тываның 5 чылы», «Кызыл тараачын», «ВЛКСМ 30 чылы» колхозтарның удуртукчулары эштер Чульдум, Минчаа, Комбу олар амыгаа чедир малчыннарга таарымчалыг байдалды тургузуп бербээннер.

— Ындыг байдал чүгле малчыннарда эвес, механизаторлар бистерге бо-ла таварышкылаар-дыр—деп, «Совет Тываның 5 чылы» колхозтан келген төлээ эш Белек-оол хомудалын илереткен. Ол колхозтуң баштаар чери механизаторларны эки турлаг-биле хандырбаан, күш-ажылының төлевирин саададып турар.

Район организацияларының кижи дугайында сагыш салыышкынының кошкаан, чамдык башкыларның ам-даа бажың чогун Кызыл-Мажалык школазының башкызы эш Саза чижектер-биле көргүзүргө, райкүүском даргазының оралакчызы эш Бондаренко «ында онза чү боор, башкыларга бээр бажың чок» дээр хевирлиг тоомча чок тайылбыр кылганын конференция буруу шапкан.

Райкомнуң бюрозу кадрларны шын шилиринге, таарыштыр тургузарынга, оларны ажыл-херекти бедик харыысалгалыг көөрүүнү өзүзүнга кижизидер талазы-биле чамдык хемчеглерни алган болбайн аан. Ынчалзажок төлээлериниң чугаалап турары-биле алырга мында база-ла таарымча чок чүүлдер бар.

— Бистиң «Кызыл тараачын» колхозтуң даргазындан ийи кижи, партия организациязының секретарларындан үш кижи солушкан чорук — колхозтуң экономиказын, ажыл-агыйын быжыглаарынга эки салдарны чедирбээни чугаа чок — деп, эш Минчаа чугаалаан.

Райкүүскомнуң чамдык килдистери, ылаңгыя оон көдээ ажыл-агый инспекциязы (начальниги эш Коблов) көдээ ажыл-агыйны эртем өзүзү-биле хөгжүдериниң перспективтиг айтырыгларынче ам-даа тодаргай кирбээн. Кол агроном Өнзак чүгле сан-медээ чыыр кижи болу берген. «Совет Тываның 5 чылы», «Большевик» колхозтарда мал эмчилери Базыр, Кестик-оол, Лопсан олар чүгле өлген малдарга акт бижиринге өйлежип турар. Бо чамдык чижектер СЭКП райкому кадрлар-биле, ылаңгыя көдээ ажыл-агыйның тускай эртемниглери-биле ажылды экижидери негеттинер.

Барыын-Хемчиктиң партия конференциязы ниитизи-биле организастыг, бедик деңнелге эрткен болгаш районнуң мурнунда тургустунган улуг перспективтиг соруулгаларны чедишкиннiг шиитпирлээринче кол кичээнгейни салган. Ынчалзажок санал берген 23 кижиден чаңгыс-даа малчын, саанчы болгаш аңаа ажылчын кижи чок болганы хараганчыг. Бир эвес оларны конференцияның индиринче чалаан болза, мурнакчы дуржулгазының дугайын оон киржикчилеринге күзелдин-биле чугаалаарлар ийик.

* * *

Конференцияга соңгуткан райкомнуң баштайгы организастыг пленумунга СЭКП райкомунуң бирги секретарынга **О. Т. Алдын-оолду**, секретарьларынга **И. К. Смольяниновту, О. О. Нурзатты** соңгаан.

С. ШОЙГУ.

Организастыг эгелээн

Чөөн-Хемчик районнуң «Коммунизмче орук» колхозунда партия чырыдыышкынының бөлүмнеринде кичээлдер организастыг эгелээн. Ол колхозта политөөредилгениң 6 бөлүмнеринде үүс ажыг кижи өөренип турар. Бо чылын бөлүмнерниң дыннакчыларын четчёлээрин партком (секретары эш Конгаржап) эки чорудуп, кижилерниң билиин болгаш сонуургалын шын барымдаалаан. Оон түннелинде бөлүмнерде кичээлдерниң шынары бедик, организастыг болуп турар. Өөредилге эгелээнинден бээр бөлүм бүрүзү 5—5 кичээлдерни эки эрттирген.

Пропагандистер Алдын-оол, Буян, Сыныа олар кичээлдерге хынамчалыг белеткеним, өөренир материалдарны дыннакчыларга билдингир болгаш амыдырал-биле холбаштыр тайылбырлап берип турар. Моон ужурунда дыннакчыларның сонуургалы болгаш бот-идепкейи дыка бедик. Бөлүмнерниң дыннакчыларының арызында Шагжыл, Комбукай, Семис-оол, Бора-Көже ышкаш кызымак өөренип турарлар хөй.

Ол ышкаш бөлүм тургустунмаан чамдык участоктарга политинформацияларны партком база организастап турар.

С. КОМБУ.

Дуржулга солчуушкунунуң семинары

СЭКП-ниң Сүт-Хөл райкому партия эге организацияларының секретарларының 2 хонук семинарын эрттирген. Семинарга партия эге организацияларының секретарылары болгаш оларның оралакчылары 17 кижи киришкен. Аңаа КПО-нуң Кол Ассамблеязының XV сессиязында совет төлээлериниң ажылынга холбаштыр Москваның ажылчы чоннарының митингизинге эш Н. С. Хрущевтуң чугаазының дугайында, мурнакчы дуржулганы районда ажыглап, калбартып турарының дугайында илеткелдерни дыннаан.

Ол ышкаш будурулгеде коммунистерниң мурнакчы ролюнуң дүзүнда дуржулга солчуушкунунга Киров аттыг колхозта партия организациязының секретары эш Дыртыктың, «Ишкин» колхозта партия эге организациязының секретары эш Байырның илеткелдерин, аныяк коммунистер-биле ажыл дугайында «Алдан-Маадыр», «Бора-Тайга» колхозтарда партия организацияларының секретарылары эштер Кюрю, Байскылан оларның илеткелдерин семинарның киржикчилери дыннап, боттарының сүмелерин база чугаалагылаан.

Н. ЧЫРТАКПАН.

Автономнуг удмуртияның дөртен чылына холбаштыр

МӨҢГЕ НАЙЫРАЛ

Удмуртия национал улуг байырлалынга—бодунуң автономиязының дөртен чыл болурунга белеткеним турар. Республиканың улус чону ажыл-агый болгаш культура тургузуушкунунуң кайгамчыктыг түңнелдерин үндүрүп турар.

Удмуртар Татар республика-биле кожа. Оларның кожалары башкирлер, Пермь болгаш Киров областарның ажылчы чоннары болуп турар. Оларны бүгү совет кижилер-биле, ылаңгыя улуг орус улус-биле хан-дамырындан тудуштур холбаштырып турар. Ол найырал мөңге. Эрткен үүс чылдың төнчүзүнде хаанның эрге-чагыргалары удмурт тараачыннарга удур Мултанның хөрээ дээр бужар-бак херекти көдүрүп үндүрген Шылгарангай орус чогаалчы В. Г. Короленко биче улустуң национал ат-алдары болгаш моон соңгаргы салым-чолу дээш турушкан, ынчангаш бүгү буруудаттырганнарны агартып салган.

Удмуртияның ыраккы Ныши-Какси деп суурунга улуг орус чогаалчы Лев Толстойнуң төрели Вера Васильевна Толстая 36 чыл ажылдаан. Удмурт АССР-ниң школазының алдарлыг башкызы деп хүндүлелдиг атты аңаа тывыскан. Удмурт ырларны чыгган баштайгы кижилерниң бирээзи болза аңаа каш чылдарда чурттап база ажылдап турган сураглыг совет композитор Д. С. Васильев-Буглай болган.

Орус чон заводтарда болгаш фабрикаларда, колхозтарда болгаш совхозтарда удмурттар-биле хол-холундан туттунчуп алгаш ажылдап турар.

СУГЛАР БАЖЫНЫҢ ЧУРТУ

Улуг хемнер—Вөтканың болгаш Каманың баштары оортан эгелээн. Кама улуг даштарның адаандан үнүп чыдар. Шынаалар болгаш арга-эзимнер-биле адырыкталып чорувушаан, ол Сонгу чүкче, республиканың девискээринден дашкаар агып үнгеш дедир эглип келген болгаш оон мурнуу-чөөн талазын кежилдир 225 километр дуртуг черде агып чыдар. Ам ол адырыкта чуртта база бир эң улуг—Воткинск ГЭС-ти тудуп турар.

Удмуртияга, Воткинск хоорайга улуг орус композитор Петр Ильич Чайковский бодунуң амыдыралчы болгаш чогаадыкчы оруун эгелээн. Глазов хоорайга кайгамчыктыг орус чогаалчының өөнүү болгаш кадайы, шылгарангай совет артист Ольга Леонардовна Книппер—Чехова төрүттүнген. Сарапул хоорайга М. Е. Салтыков-Щедрин «Губерия очерктерин» бижип эгелээн.

Шулукчу Владимир Семакин бодунуң Урмуртиязын «суглар бажының чурту» деп адаан.

ИЖ ХЕМДЕ ХООРАЙ

Иж хемде завод суурунуң тургустуганындан бээр 200 чыл ою бо чылын болган. Октябрь революциязынга чедир-ле ол улуг суур болуп үргүлчүлевишаан турган. Ам Ижевск—автономнуг республиканың найысылалы. Хоорайда асфальтылаан делгем шөлдер болгаш кудумчулар хөй. Чараш тудуглар: республиканың В. И. Ленин аттыг библиотеказы, машина тудугжуларының культура ордузу, төп магазин болгаш өскелер-даа солагай-даа, оң-даа талазындан көстүп турар.

Оларның чаны-биле трамвайлар, автобустар, чиик, чүк машиналары, мотоциклдер шуушкан. Улуг Октябрь Удмуртияга болгаш оон найысылалынга чаа амыдыралды берген.

Чеди чылдың чылдарының дургузунда Ижевскиге чуртталга шөлү бир миллион дөрбелчин метрге көвүдээр, тодаргайлаарга ол—ында ам бар турар шөлге деп болур.

Сөөлгү будун чартык чылдарның дургузунда хөй каът он-ӧн чуртталга бажыңнары туттунган болгаш 36 дугаар кварталды чуруттакчылар бүрүү-биле эзлеп чурттай берген, ында уруглар албан черлери, магазиннер, амыдырал хандырылганың будурулгелери бар. Шак-ла ындыг алаан каш кварталдар база тургустунар.

Ижевск чуртка кан, прокат, станоктар, «Иж» деп мотоциклдер, ан боолары, пианино болгаш өскелерни-даа берип турар. Воткинскиниң гидро-белдириниң электроэнергиязы, Бугульмдан чер адааның магистралы-биле газ, хоорайның чоогунда Камаркиден 160 километр дуртуг нефть дамчыдылгазындан нефть маңаа чедип келген үеде улус ажылагыйынга эргежок чугула продукцияны будуруп үндүрери каш катап көвүдээн турар.

Удмуртияның найысылалының дараазында республиканың улуг улетпүр төвү—Воткинск болган турар, оон Тайбың кудумчузунда делгем эриктерин асфальтылаан болгаш хөй каът чуртталга бажыңнарын тудуп турган. Чингине план ёзугаар ону улам чараштыр тудар деп турар. Чоокку он чылдарда оон чуртталга шөлү барык дөрт катап көвүдээр. Воткинскиде улустуң хереглел бараанныларын үүс-үүс миллион рубльге будуруп үндүрүп турар он-он будурулгелерге чаа хөй будурулгелер немежир. Ийи залдыг делгем экранныг кинотеатрның тудуу чоруп турар. Тудуп турар Культура ордузунуң ханалары болгаш колонналары улам бедии-биле көдүрлүп үнүп чыдар. Хуусаа бетинде ажыглалга киирер деп турар Воткинск ГЭС-тиң баштайгы агрегаттарының чаартылы чы кужу хоорайга база удавас чедип келир.

Сарапул, Глазов болгаш Можга индустриалдыг чараш хоорайлар болган турар.

Чеди чылдың өндүр чаагай онааладаларын боттандырбышаан, Удмуртияның ажылчы чоннары бо кайгамчыктыг крайның алдарын улам сурагжыдар. Ол крайның дугайында хөй-хөй солун чүүлдерни төөгүнүн документилери болгаш бөгүнгүнүн материалдары тоожуп турар.

марий шулукчу. **А. МИХАЙЛОВ.**

ЧАВАЙННЫҢ КУДУМЧУЗУНДА

Ынак ырым аялгазын танааш
Ынаар албан-биле чеде бердим.
Чавайннын[1] делгем кудумчузун
Часкы ышкаш чечек шимепкен тур.
Кокшаганың эрииндан парк чедир
Кожа ышкаш орук кылдыр херлип
Хөлбелчиннээн айыраң чечек
Хоорайымны каастай чаптып туру.
Аккыр чараш шуушкак бажыңнарның
Амыдыранчыг өөнүн көрүп тура
Чүден артык чогаан күзел-дир деп,
Шүлүүм-дүр деп деңней адап тур мен.

Ындыг өйну көөр дээн ыраажы
Ындыннандыр алгап, йөрээп чорду...
Кокшагада чайнаан хоорайым
Хөлчок чалыы, сыддысталып келген.
Күскү бүрү дүжүп турар-даа бол,
Хүннүг май дег, чүрээм хереллеңди:
Төрелдежиг сыддызында мээң черим
Дөртен чылда улай чалыыткап тур!

Орус дылдаазындан очулдурган Ю. КЮНЗЕГЕШ.

Чавайн[1]—марий улустуң чечен чогаалының үндезилекчизи.

Өвүр районуң „Коммунизмче орук“ колхозта

ЭЛБЕКШИЛДИГ СҮТ ДЭЭШ

«Коммунизмче орук» колхозтуң Ак-Кежигде болгаш Арыг-Бажында сүт-бараан фермаларының саанчылары болгаш кадарчылары чеди чыл планының ийиги чылында сүт будурерин көвүдедир болгаш күрүнеге садар талазы-биле бо чылдың эрткен үш кварталдарының дургузунда бедик көргүзүглерни чедип алганнар. Ол фермалар күрүнеге 156 тонна сүт садар турган, 164 тонна кылдыр күүседип, планын 105,1 хуу күүсеткен.

Ак-Кежиг фермазының саанчылары бир саар инекке онаштыр эрткен айларның иштинде 1252 литр сүттү саап, районнуң фермаларының иштинде эң бедик көргүзүгүү чедип ап, партия райкомунуң болгаш райкүүскомнуң фермалар арызына шилчиир Кызыл тугун чаалап алган. Ферманың саанчылары кыштаглаашкынга белеткел ажылдарын организастыы-биле чорудуп, бо хүннерге чедир 100 инек кирер бир кажааны, бежен быыза кирер бир кажааны септээш, мал кажааларынга урар 50 тонна өдекти бөлүп белеткээннер.

Арыг-Бажының сүт-бараан фермазы сүт саалдазын көвүдедир талазы-биле база-ла бедик түннелдерлиг болган. Ферма саап турары 90 инектериниң чыл эгезинден бээр ниитизи-биле 94 тонна 370 литр сүттү, азы бир саар инекке онаштыр 1047 литр сүттү саап алган. Ол ферманың саанчылары Дагаа Донгак, Чылбак-ыс Монгуш олар боттарынга быжыглаан инек бүрүзүнден-не 1254—1300 литр сүттү саап алгылаан. Бо фермада кышка удур белеткел база эки чоруп турар. Малга чидиртир 160 тонна сиген болгаш 1200 тонна силос белеткеттинген, ол сигенни ферма чанынче сөөртүрүнүң ажылында амгы үеде бир чүк машиназы ажылдап турар. Ол ышкаш үүс инек болгаш үүс быыза кирер ийи кажааның септелгезин доозуп, мал турар кажааларга урар 60 тонна жургаг өдекти бөлүп белеткээн.

КАДАРЧЫНЫҢ КӨРГҮЗҮҮ

«Коммунизмче орук» колхозтуң хөй кадарчызы Делгер Монгуш мал ажылынга 1957 чылдан эгелеп ажылдаан. Ынчан ол, колхозтан 316 баш кыс хураганнарны кадарарыбиле хүлээп алган. Бо үениң дургузунда эш Монгуш төрээн колхозунга 945 баш хойну өстүрүп берген.

Эрткен чылын Д. Монгуш төрээн 280 хунан хойларындан 298 хураганнарны камгалап алган болгаш чеди чылдың ийиги чылында төрүүр үүс хой бүрүзүнден-не 110 хураганнарны өстүрер деп хүлээлгени алган. Мал ажылынга мергежилдиг, күш-ажылга кызымак кадарчының хүлээнген сөзү ажыл-херектен карышпаан болгаш бо чылын төрээн 316 хойларындан 331 хураганнарны менди алган. Бир хойдан 3 кг дүк алыр планын 3 килограмм 400 грамм кылдыр ажыр күүсеткен.

Амгы үеде оон Биче-Кара-Сугда кыштаанда бир улуг хой кажаазы, бир хураган кажаазы септеттинген болгаш бир чаа хураган кажаазын тудуп турар. Кыжын төрээн хойларга чидиртир 23 тонна сигенни эш Монгуш бодунуң өөнүү иштибиле белеткеп алган. Удавас Монгуштуң кадарып турар хойларының ийиги өолдаашкыны эгелээр — ынчан төрүүр сезен хойларымдан 80 хураганнарны менди алыр мен—деп, ол хүлээнип турар.

ЯСЛИДЕ

«Коммунизмче орук» колхозтуң суурунуң төвүнде даштын агартыр чугайлаашы, долгандыр ыыштар тарып олурткаш, шевергини-биле херимнеп каан бажың тур. Ол болза, колхозчу малчыннарның уруглаарының чурттап турар яслизи-дир. Ол яслини Валентина Шаалы эргелекчилеп турар болгаш ында ам 25 уруглар бар. Яслиде турар уруглардың аразында хой кадарчылары Ходуп-оол, Кенен-оол, саанчы Дагаа, инек кадарчызы Опан-оол, чылгычы Очур-оол дээш өскелериниң-даа уругларынга ужуражып болур.

Яслиде колхозчу малчыннарның уругларынга таарымчалыг бүгү байдалды тургускан: бичии уруглардың удуур өрээлинде чамчак орунарны, шалазында чадыгларны салгылаан, арыг-силиг. Уруглардың чемненир черинде бичии кижилерге таарыштыр кылган стол, сандайларны белеткээн. Оон аңгыда яслиде уруглар ойнаар тускай өрээлди база кылган.

Яслиде уруглар ажаакчылары комсомолчу кыстар Зоя Куулар, Сембин Куулар, повар Хандыраа Монгуш олар уругларны культурлуг аажы-чаңга өөредип, амданныг чемнер-биле хандырар дээш боттарының мурнунда салдынган хүлээлгезин ак-сеткилдиг күүседип турарлар.

КОЛХОЗЧУ СУУРНУҢ ЧААГАЙЖЫДЫЛГАЗЫ

Арыг-Бажы суур чыл келген тудум-на чаагайжыл турар. Эң эки культурулг, арыг-шевер колхозчу суур дээш партия обкомунуң бешки пленумунуң шиитпирин боттандырбышаан, областың көдээ Советтериниң аразында калбарган социалистиг чарышка колхозта көдээ Совет бирги черни ап, партия обкомунуң болгаш облкүүскомнуң шилчиир Кызыл тугун чаалап алган.

Бо чылын колхозчу ажыл-ишчилер бодунуң төрээн суурунга үш муң ажыг ыыштарны тарып олуртканнар. Суурнуң кудумчуларын херимнеп, сессерликтээринге улуг ажылдарны кылган. Бо чылын колхозта чуртталганың 12 бажыңнарын, 240 уруглар өөренир чаа школаның, иниги бараннар магазининин, Арыг-Бажы сүт-бараан фермазында көдээ клубтуң тудуун доосган. Бо чылдың эрткен үш кварталдарында 70 бажыңнарны крышалап, 57 бажыңнарда квадовкаларны, 135 бажыңнарда печкаларны кылып, чуртталганың 222 бажыңнарын штукатурлап, чугайлаан.

Суур чаагайжыдарының хөрээнге суурда кудумчу комитеттериниң даргалары эштер Даг-Меге, Чылбаанай, Лама-Сюрюн, Кертик-оол олар идепкейлиг киржип турар.

Б. КУУЛАР.

Планын ажыр күүсеткен

Чаа-Хөл районнуң «Бурунгаар» колхозунуң чугай өртедир звенозу бо чылын 50 тонна чугай будурер планын 70 тонна кылдыр күүсеткен. Ынчангаш, колхозтуң тудугларын болгаш колхозчуларның бажыңнарын чугай-биле бүрүн хандырган.

Д. ШОЙДАК.

Удуртулганың кошкаанда

Хандагайтыда Культура бажының эки дерип, ону кижизидилгениң ёзулуг төвү болдурарынга Өвүр районда таарымчалыг бүгү байдал бар. Ындыг түрбүже бо хүннерде аңаа чүгле кино үндүрери-биле кызыгаарлаттынып турары канчап-даа таарышпас.

Кышка белеткелдер мынчага кылдынмаан, оттулар ыяжы чок хевээр. Культура-массалыг ажыл чорударынга тускай ажылдакчыларлыг хирезинде дыштанылганың кежээлерин, лекция болгаш солун беседаларны, номчулгаларны организаставайн турар.

Байлак ном фондулуг библиотека бар, а ол хирезинде оон эргелекчизи эш Аракчаеваны номчукчулар бо-ла сураглаан чоргуулаар. Библиотека база таарымчалыг байдалда эвес, оон ажии үрелик, ишти хирлиг.

Бо бүгү байдал райкүүскомнуң культура килдизинге (эргелекчизи эш Сыгыртаа) билдингир турбуже, ону экижидеринге боттуг хемчег албайн турарын кижи кайгаар чүве.

Н. ТАМДЫН.

РАДИО КЛУБТА

Кызылга ДОСААФ-тың радио клуву ажылдап эгелээнден бээр 3 чыл өткен. Бо үеним иштинде радио клуб улус ажыл-агыйынга оп-оп радио телеграфчыларны белеткээн. Оларның хөй кезии бодунуң ажылынга ак-сеткилдиг, кызымаккайын илередип турар. Чижээ, Надежда Андреева радистер курузун доскаш, көдээ ажыл-агыйның область өргелелиниң радиостанциязында, а Таисья Трегубова, Людмила болгаш Валентина Зайцева үгбашкылар шинчилел партияларының радиостанцияларында ажылдап турарлар.

Амгы үеде радио клубтуң чанында 7 кижи киржикчилиг коллективтиг радиостанция ажылдап турган. Олар радио спортунуң талазы-биле боттарының мергежилин бедидип, радиостанцияны ажылдадыр, хүлээп алыышкын, дамчыдылга кылыр талазы-биле шенелделерни кылып турарлар. Коллективтиг радиостанцияның коллективи кыска үеним иштинде бистиң чуртувустун болгаш улус демократиязының чуртарының радиожулары-биле 1700 ажыг радио харылзааларын кылганнар. Радио клубтуң удуртулгазы-биле боттары өөренип, ажылдап турарлар хөй. Олар бистиң чуртувустун өске хоорайлары-биле харылзааларны база тудуп турарлар.

Бистиң радио клувувус Бүгү-эвилелдиң 13-кү болгаш улустар аразының маргылдааларынга киришкеш, багай эвес түңнелдиг болганнар. Радио клуб ССРЭ-ниң Төп радио клувунуң диплому-биле шаннаткан.

Областың радио клувунуң ажылын мактап турган, районнарда чөгенчиг байдалды ыыттавайн барыш болбас. Чижек кылдыр Туран хоорайны көрээли. Районга радио спортунга күзелдиглерни белеткээри-биле эң чугула, четчир санныг аппаратура херекселдерин бо чылдың май айда-ла ынаар чоруткан. Ынчалза-даа ол аппаратура херекселдер амга чедир ажыглал чок чыпшаан. Районнуң ДОСААФ комитединиң даргазы эш Базыр-Сат ооң дугайында шуут уттупкан хире. Каа-Хем районда байдал база ындыг. ДОСААФ-тың район комитединиң даргазы турган эш Горбунов радиотелеграфчылар бөлүмүн тургузуп алган хирезинде-ле кичээлдээр бажың тып чадап кааш ара каапкан. Радио мергежилдиг кижилер белеткээр ажыл Улуг-Хем, Барыын-Хемчик районнарда база-ла четпес чоруп турар.

Областың радио клуву кышкы үеде бир дугаарында хоорайның болгаш районнарның школаларынга, аэропорт, экспедициялар болгаш өске-даа бүдүрүлге, албан, өөредилге черлеринге радио бөлүмнерин тургузуп, радионуң үлетпүрге, көдээ ажыл-агыйга ужур-дузазының дугайында танылдыга ажылын организастаар ужурлуг.

Чурукта: коллективтиг радио станцияның начальниги И. Чернека (солагай талазында) биле оператор В. Захаров ажылдап олурлар.

Н. МАЛОФЕЕВ,
ДОСААФ обкомунуң улуг инструктору.
Фото авторнуу.

Кызыл крест ажылынче улуг кичээнгей салыр

Медицинаның баштайгы дузаламчызын чедиринге болгаш өске-даа чугула херектерге чонну өөредир талазы-биле 1960 чылда бистиң областың Кызыл Крест ниитилели аныаан ажылдарны чоруткан. Ол ниитилелдиң кежигүннериниң саны өрткен чылга бодаарга, бо чылын көвүдээн база донорларның саны 4 катап өскен. Улуг-Хем, Чаа-Хөл, Чөөн-Хемчик, Тожу, Каа-Хем, Өвүр районнарда донорларның саны бо чылын дыка көвүдээн. Ленинградтың ажылчы чоннарының патриотчу чоруун өзугаар кижиниң амы-тынын камгалаар талазы-биле боттарының ханын харам чокка бериш турар эштер Исаева, Тырышкина, Ильчук дээн ышкаш өске-даа патриотчу донорлар бистин областа хөй.

Чер-черде Кызыл Крест ниитилелдериниң эге организацияларының саны көвүдээн болгаш ооң кежигүннери чонга дуза кадар талазы-биле медицина ажылдакчыларының бирги дузалакчылары болу берген. Чуртталга бажыннарының, школаларның, бүдүрүлге черлериниң санитар байдалы дыка экижип турар апарган. Бо чылын тыва дыл кырында медицика темазының талазы-биле 50 ажыг хуудустарны болгаш бичии номчуштарны ном үндүрер чер санитар-чырыдыышкын бажыңы-биле үндүрген. Чамдык өөредилге черлеринде, бүдүрүлгелерде, албан черлеринде санитар бөлүктери болгаш санитар дружиналары тургустунган, боттарының ажылдарын олар багай эвес чорудун турар.

Эрзин районда Кызыл Крест ниитилелиниң комитединиң (даргазы эш Выходцева) ажылы эки. Ол ниитилел бодунуң ажылын чорударынга районнуң эмчилерин болгаш медицинаның өске-даа ажылдакчыларын база масса чонну эвилелдеп, оларга даянып турар. Чоннуң ортузунга санитар камгалалының талазы-биле тускай өөредилгелерни эрттиргилээн. Кызыл Крест ниитилелиниң кежигүнү активчилер бүрүзү тус-тус организацияларга болгаш чуртталга бажыңнарынга барып, ол черлериниң иштики, даштыкы арыг-шевер байдалын харагалзап көргеш, санэпидстанцияга болгаш эмнелгениң ажылдакчыларынга дыңнадып турар. Ынчангаш олар активчилериниң медээзин өзугаар арыг-шевер эвес чорукту болгаш аарыгларны болдурбас дугайында баш удур чугула хемчегларни ап чорудун турар. Ол районда эмчи эш Шмакова, фельдшер эштер Клевцова, Новичкова база эш Выходцева олар арыг-шевер эвес чоруктар-биле демисежип, аарыгларны баш удур болдурбас талазы-биле улуг ажылдарны кылгылааннар.

Тожу районда Кызыл Крест ниитилелиниң комитеди (даргазы эш Зотин) эки ажылдап турар. Бо чылын районда 15 санитар бөлүктерин, 5 санитар дружиналарын тургускан, бөлүктүң болгаш дружинаның кежигүннеринге 950 кижи хаара туттунган. Ол районда 90 донорлар бар. Бо чылын ниитилелдиң ажылдакчылары чонга 33 лекция болгаш беседаларны кылган, арыг-шевер эвес чоруктарны узуткаар талазы-биле 32 катап чугула хемчегларни ап чоруткан. Кызыл Крест ниитилелиниң кежигүн дадывырын чыыр талазы-биле Тожу район области бирги черни эөлээн болгаш кежигүн дадывырының чылдазының планын 117 хуу күүсеткен. Районнуң бүгү школаларында санитар бөлүктерин тургускан болгаш ооң ажылының талазы-биле өөреникчилер тускай өөредилгени эрткен.

Кызыл Крест ниитилелиниң ажылы Кызыл хоорайның чамдык албан организация, бүдүрүлге черлеринде багай эвес тургустунган. Даг экспедициязының теп септелге мастерскаязында Кызыл Крест ниитилелиниң организациязы (даргазы эш Насырова) бодунуң кежигүннерин чонга медицинаның баштайгы дузаламчызын чедиринге өөреткен. Хоорайның бүгү школаларында санитар бөлүктерин тургускан, өөреникчилер санитар камгалалының талазы-биле тускай программалыг өөредилгени эрткен, санитарның хана солуннарын үндүрүп турар.

Ынчалза-даа Кызыл Крест ниитилелиниң ажылының талазы-биле бистиң областа улуг четпестер бар. Бир кол четпес үүл болза, кадрларның ажылындан халажып солчур чоруу. Үүгле бо чылдың күзүнүнде Барыын-Хемчик, Сүт-Хөл, Таңды, Бии-Хем, Улуг-Хем районнарның Кызыл Крест ниитилелиниң район комитеттериниң даргалары ажылындан халашкаш, областан дашкаар чорутканнар. Бо районнарда Кызыл Крест ниитилелиниң комитеттериниң ажылы энир чылын болгаш бо чылын кончуг багай туруп келген, ам-даа оларның ажылы сандаргай байдалда. Бии-Хем районнуң «Өөк» совхозта, «Искра» болгаш «Кызыл тараачын» колхозтарда Кызыл Крест ниитилелиниң эге организацияларының ажылы шуут соксаан. Бай-Тайганың Кызыл Крест ниитилелиниң район комитединиң (даргазы эш Николаев) ажылы база-ла багай. Эш Николаев медицина ажылдакчызы эмчи кижи эттип, бодунуң даалгалыг ажылын кылырынга сонуургал чок, бо чылдың август айга чедир ол районга чаңгыс-даа санитар бөлүү болгаш санитар дружиназы тургустунмаан турган. Кежигүн дадывырының чыылдазын үүгле 26 хуу күүсеткен.

Бо үстүнде адаанывыс районнарда Кызыл Крест ниитилелиниң ажылының багай чоруп турарының бир чылдагааны болза, чер-черде партия болгаш Совет органнары бо чугула ажылды чорудар талазы-биле ниитилелдиң район комитединиң болгаш эге организацияларның ажылынга чогуур дуза чедирбейн турарында. Ол районнарда ниитилел комитеттериниң актив-биле харылзаазы кончуг кошкак. Организас-массалыг ажылдар чогуур деңнелинге чедир тургустунмаан. Дыка хөй школаларда өөреникчилерни арыг-шевер талазы-биле кижизидер ажылдар багай чоруп турар.

Кызыл Крест ниитилелиниң районнарда болгаш хоорайларда эге организацияларының ажылы ыракта четпес тургустунган, мурнакчы эге организацияларның ажылының дуржулгазын өөренир болгаш ону нептередир талазы-биле ажылдар чоруттунмайн турар.

Ниитилелдиң районнар комитеттериниң, оларның эге организацияларының ажылының багай болуп турарының бир кол чылдагааны болза, областың Кызыл Крест ниитилелиниң комитединиң (даргазы эш Кирюшкин) кошкак удуртулгалыг ажылында. Эш Кирюшкин районнарда Кызыл Крест ниитилелиниң комитеттериниң болгаш оларның эге организацияларының ажылының багай чоруп турарының чылдагаанын эки билбес, оларга практиктиг дуза чедирбейн турар. Кирюшкин кабинетка олуруп алгаш, саазын болгаш телефон дамчыштыр удуртулга, айтыышкын бээр арга-биле ажылдап турар. Бо чылын ол ниитилелдиң президиумун безин чыылдырып көрбээн. Областың кадык камгалал киллизи (эргелекчизи эш Любимов) Кызыл Крест ниитилелиниң область комитединиң ажылын сонуургап көрбейн турар.

А. ЕМЕЛЬЯНОВ.

Транспорттуң болгаш чадаг кижилерниң шимчээшкининиң чурумнарын шыңгыы сагыыр

Сөөлгү үеде Кызыл хоорайда болгаш областың чамдык районнарында автомашина оруктарынга машина-биле улус бастырып өлүрер болуушкуннар болганчок-ла бооп турар. Автомашина оруктарында болгулап турар ол эндээрелдериниң чылдагаанларының бирээзи болза, шимчээшкининиң доктааттынган чурумнарын чамдык чолаачыларның карыызы-биле үреп, дүрген скоростуг шимчээшкин кылып, үрелик автомашиналар-биле чорук кылып үнүп турарында болур.

Чадаг кижилерниң шимчээшкининиң чурумнарын чамдык хамаатылар база үреп турар. Тротуарлап, а олар чок черлерге орук кыдыглары-биле кылаштап, кудумчуларны эртерде чолаачылар машиналарның скорозун шимчээшкинге айыыл чок болурунга чедир кызырар хүлээлгелиг белдирлерлеп эргериниң орнунга, чамдык хамаатылар ол чурумнарны сагыывайн, орук ортузунга кылаштап, кудумчуларны таварышкан-на черлериндеи кежип турган, боттарын улуг айыыла таварыштырып турарлар.

Чижээ, Кызыл хоорайның сүт заводунуң ажылчыннары Мишаков биле Макаров 1960 чылдың октябрь 12-де улуг эзиртир арагалап алгаш, чадаг кижилерниң шимчээшкининиң чурумнарын сагыывайн Кочетов кудумчузунуң ортузу-биле элец-тендин ырбаалап чоруп чорааннар. Рейсче бар чораан автобустуң чолаачызы оруктан үнүп, тротуарлап кылаштазыннар деп Мишаков биле Макаровту сагындырган. Ынчалза-даа ол сагындырыгны олар тоовайн, оруктун ортузу-биле эленнетпишаан-на чорааннар. Удаваанда бо кудумчулап «Победа» машина кончуг дүрген скорост-биле хап эртип бар чораан, Мишаков биле Макаров чайлап четтикпейн баргаш машинага бастырыпканнар. Ол эндээрелдиң түңнелинде Мишаков өлген, а Макаров аары-биле бертинген.

Чадаг кижилерниң шимчээшкининиң чурумнарын сагыыган чорук Мишаков биле Макаровту шак мындыг халаптыг уржуктарга чедирген. Хоорайга машинаның дүрген скорозу-биле чоруп, ооң-биле кудумчу шимчээшкининиң чурумнарын каржызы-биле үрээн дугайында чолаачы база-ла бурулуг. Ол чолаачының чүдек-бужар болгаш совет кижиге төлеп чок үүлгедин онза хораданчыг. Ол, кижилерни бастырыпкаш, оларны тоовайн каапкан болгаш болуушкуннуң болган чериндеи ойлап чорупкан. Кижилерни шак ынчаар кижизиг эвес көөр чорук чолаачының буруузун улам аартадып турар.

Озал-ондак болган таварылгада чолаачының бирги чергениң хүлээлгези болза айыыла таварышканнарга эргежок чугула дузаламчыны көргүзери болгаш болган үүлдүн дугайын милиция ажылдакчыларынга доп-дорадан дыңнадыры болур. Чолаачы ол хүлээлгелерни ак-сеткилдиг күүсеткеш, орукка болган болуушкуннуң чылдагаанларын шыны-биле тодарадыр арганы бээр. Кеззеде үүгле чолаачы буруулуг бооп турбас-ла болгай.

1924 чылда төрүттүнген Михаил Целищев бо чылдың октябрь 26-да эзирик чораан, пиво заводунуң чанында орукка чораан машинаны оруктун ортузу-биле эрте халый бээр деп бодаан, ынчалза-даа четтикпейн барган болгаш машинага бастырыпкаш, ол-ла черинге өлүп калган. Бир эвес хамаатты Целищев мурнунда чораан машинаның эрте бээрин маназ эрткен болза, ол дириг арткан турар ийик.

Ынчаарга, үүгле болган үүлдерни-ле дамзылап, буруулугларны харысалгаже-ле киирери четпес, автомашина оруктарынга болдуна бээр эндээрелдерни баш удур көрүп, сагындырары үүден-даа артык чугула болуп турар.

Орукче үндүрүп чорудупкан автомобиль бүрүзү бүрүн бүдүн болгаш чолаачыны доктаамал контроль адаанга тудар ужурлуг. Автомашинага эң бичии-даа үрелик чер, чолаачының бичии-даа сагыш сулаашкыны—эндээрелдериниң, озал-ондактыг таварылгаларның чылдагааны бооп болур.

1960 чылдың октябрь 23-те Элезин кудумчузунга 14 харлыг Виктор Макаренконуң өлгениниң фактызы кончуг мунгаранчыг, ындыг-даа болза онзагай таварылга болуп турар. Ол хүн, ийиги үүк АТК-зының чолаачызы Иконников «ГАЗ-51» деп үүк автомашинаазын паром кежиниң аксынга өөн каапкаш, боду олчарыкче кеже берген болгаш анда дыка үр болган. Иконниковтуң ол сагыш човаг чок чоруун 137 ГРП-ниң ажылчыны Владимир Оттев ажыглаан, Иконниковтуң каапканы машинага өзирик олурупкаш, дүрген скорост-биле хоорайны кезий шаап туруп берген. Оттев Элезин кудумчузунга Макаренконуң кырынче халды бергеш, ону аар бертиндир бастырыпкан, Макаренко ооп өлүп калган. Оттев туттуруп хоругдаттырган болгаш кеземче харысалгазында кирген.

Автомобиль транспортунуң эндээрел чок ажылдаарының негелделериниң бирээзи болза автомобильди ажыглаарының чурумнарын болгаш кудумчу шимчээшкининиң чурумун чолаачыларның шыңгыы сагыыры болуп турар. Кудумчу шимчээшкининиң дүрүмү болза чолаачыга хоойлу болур болгаш ону шыңгыы күүседир херек. Кудумчу шимчээшкининиң чурумнарының эң каржы хажыдыышкыны болза дүнеки үеде ужуражып келгеш, чырыткыны өөрүбеен болуп турар, ол чорук, чолаачыларның карактарын чылчыыктадып, эндээрел кылып болур байдалды тургузуп турар.

Транспорттуң бүгү хевирлериниң чолаачыларынга дараазында үүлдерни кылырын хоруур: техника талазы-биле четче бүдүн эвес машина-биле үүвеге чоруурун; бичии-даа эзирик тургаш чолаачыларын; орукка чоруп чораан үеинин бүгү дургузунда спирт арага ижерин; чолаачылаар эргениң шынзыдылгазы чок, азы шынзыдылгазы бар-даа болза, ооду путёвка листизинге айыттынмаан кижилерге транспортту чолаачылаттырарын; путёвка листизинге айыттаанда үүк автомашинаазының кабининге кижилер олуртурун; баскыштарга, күзөвтар кырынга, ол ышкаш үүк автомобилиниң күзөвтарынга тургузу улус сөөртүрүн болгаш чолаачының удуртулга болдурза чогууру өске-даа дыка хөй чурумнарны барымдаалаар ужурлуг.

Чадаг кижилер чоогунда машина чоруп орда кудумчуну (орукту) кежерин азы эрте халыырын, орук ортузунга оюннар, танцылар болгаш конькиге, шанакчыгаштарга чуңгуларын болгаш өске-даа ол ышкаш үүлдерни кылырын хоруур. Велосипед мунуп алгаш, ооң тудазын тутпайн, эзирик чоруп, өске транспортка ийикпе азы өске велосипедке ытпактанып, ол ышкаш тротуарлап болгаш чадаг улус чоруур орук-тап чоруп болбас. Велосипедтерге шимчээшкинни тротуар чанынга азы оруктар кыдыгларынга үүгле шууштур (илчирбелендир) чоруурун чөпшээрээр.

Кудумчу шимчээшкининиң чурумнарын чолаачылар, чадаг улус шимчээшкининиң чурумнарын—чадаг кижилер эки сагыыр ужурлуглар бүгү хөй-ниитиниң идепкейлиг дузаламчызы-биле болгаш контролю-биле бистиң автомобиль транспортувустун эндээрелдер чок ажылдаарын хандырып болур.

Н. ГОЛУБЕВ,
Тыва облхүүскомунуң ИХЭ-ниң начальниги.

Колхоз амыдыралынга чаа үүл

Литва ССР-ниң Зарасай районунуң «Уж тайка» көдээ ажыл-агый артелинге бо чылдан эгелээш колхоз даргазының культура ажылының талазы-биле оралакчызын соңгуур деп шиитпирлээн. Колхоз баштаар чериниң ол чаа кежигүнү колхозтуң культура-албан черлерин бот-тывынгыр уран үүлдү, чаа амыдырал дээш демиселди удуртур.

Ол чаа эгелээшкинни ук районнуң өске-даа колхозтарында деткээн.

ТЕХНИКА СЕПТЕЛГЕЗИ

Чаа-Хөл СТС-тиң механизаторлары техника-чепсектиң кышкы септелгезинге багай эвес белеткениң турарлар. Бо чылын техниканы мурнунда чылдарда дег база кезектеп септээр. Ол дугайын профэвилелдериниң ажылчын комитединиң хуралынга чугаалажып көргеш, септелге чорудар черлерни бус-биле чылыдар, септелгеге хыналданы күштелдирер деп шиитпирлээн. Тус-тус звенолларга шыырак мергежилдиг септекчилерни тургускан.

С. ИКОННИКОВ.

Парлакчы Чи Шу-ли болгаш ооң өг-бүлези

Виктор эртелеп чорукка чоруур кижи болгай—деп, Федор Иванович чартык үн-биле чугаалаган. —Аъш-чемден дүрген белеткевес болза хоржок ийин Мария. Бөгүн кылыр үүе хөй.

— А Юлия база эртенги эөлчегде мээн-биле кады ажылдаар. Шуптувус чоруур улус-тур бис.

— Ындыг харын.

Печка хооладыр хөөмейлей берген. Ирей, кадай эртенги чем белеткеп кирипкеннер. Өрээл иштинге чемниң чаагай чыды турумчуп турупканда Мария Федоровна чугаалаан:

— Викторну тургузам!

— Бо хире орайтады удувас кижи болгай, дүүн дыка могап, човаан боор. Мырыңай дүн ортузу эртип турда келди.

Ашак оожум баргаш, оглунуң эктинден тырткылаан:

— Туруп көр, Витя! Чоруур шагың чедип келди. Чемненип ал.

Оозу үйгузу-биле холун харбаш кылгаш, дыгдыныш чыткан будун көөе тепкен.

— Каш шак-тыр, ачай?

— 6 шак.

Виктор тура халаап, шалыпкын кеттине берген.

— Юлияны чоп оттурбадың?

— Ол ам-даа удузун. 8 шакка чедир элээн ышкажыл...

Типографияның хоочун парлакчызы Федор Иванович Чи Шу-линиң өг-бүлезинге күш-ажылчы хүн ынчаар эгелээн. Ажылче бир дугаарында чолаачы Виктор, ооң соонда Мария Федоровна чорупкан. Чи Шу-ли биле Юлия адашкылар 7 шакта бажыңындан үнгеннер. Сережа, Костя, Борис сугларының школа чоруур шагы элек, оларның аъш-чемин белеткээш, салып каан. Ийи дуңмазын школаже Серёжа үдеп чорудар.

...Узун сынныг, делгем эгинниг, кырланзымаар хаайлыг, терең кирбиктериниң адаандан кезээде хүлүмзүрүп чоруур омак карактарлыг, бажы көгерип келген Чи Шу-ли аарберге амыдыралчы орукту эрткен. Бажыныңа буурара берген адыгыр дүктерин, хаваанда болгаш кастыктарында доора-хээре чыткылапкан сыгыларны, шала-ла күдүүксей берген оргазын көргеш, кижи-ле болганы ооң хары алдандан ара чоктур деп билип каар.

Федор Иванович Чи Шу-ли Улуг-чу Кыдаттың найысылалы Пекинден 300 км черде Хобэй можунуң Яоуян хоорайга ядыы өг-бүледен төрүттүнген. Эрги Кыдатка ядыы кижилериниң амыдыралы аар-берге турган. Ооң ада-иезин байларга хөлечиктеп чораан. Кадыг-дошкун дарлал, аарберге күш-ажыл оларны өөделетпээн. Олар чаш ажы-төлүн эрте-ле өскүс каап, мөңгези-биле чыдыпканнар. Чи Шу-ли өг-бүлеге ортун оол турган. Улуг акызы бир байга хөлечиктей бергеш, хеймер дуңмазын бодунга ап алган. А Чи Шу-ли «буян-кежиктиг кижилерден» хайырлал дилеп, шыдаар шаа-биле аар-саар ажыл кылып, хырын борастаар ужурга таварышкан. Каржы-дошкун салым-чол ону эрте чажында-ла сыыртап эгелээн.

Чи Шу-ли ырак орукче хөлечик Чин чи-биле кады чорупкан. Ынчан ол элбер самдар-даа болза, өр шаа четкен, 20 харлыг турган. Төрүттүнген чери талыгыр ыракта чыдып калган. Элезиниг ховуларны эргип, изигге оңгап-каъгып, аштап-сускап, элеп-түреп, ай-айы-биле чоруп келгеш, адак сөөлүнде оожум суу бырлаңнап чыдар Улуг-Хемниң эриинге кээп доктааган. Ол хемниң кижилериниң-даа амыдыралы ынчаарда аар-берге дээрзин Чи Шу-ли караа-биле көрген. Терең суглуг Улуг-Хем ону бодунуң төрээн оглу дег хүлээп, серинн сырыны-биле сергеди хап, ооң доозун сиңген додуккан арын арыды чуур дээн үүе дег, чалгыын эриниң чанынче чажып, өпейлээн ышкаш, бырлаңнап ойнап чыткан. Чи Шу-ли бодунуң салым-чолун ол күчүлүг хем-биле холбаштырган кылдыр сактып турган. Тывага ынчаар чедип келген.

— Дедир ээр чоруур бис ыйнаан? — деп, элээн үр үе эрткенде ооң кады келгени Сун оон айтырган.

— Мен маңаа артыг каайн. Меңээ каяа-даа дөмей-ле.

1924 чыл. Чи Шу-ли Тыва Төп коопка аът ажаакчызы болуп ажылдай берген. Аная алды чыл ажылдаан. Ынчан суг сөөртүкчүзү Никифоров ашак-биле таныжа берген, Аралажып, чоруп турган, ашактың кызы Мария биле 1929 чылда салым-чолун холбаштырып, өг-бүле тургузуп алган. Ийи чыл эрткенде кадайы кыс уруг божупкан. Дун уруун Дуся деп адап алганнар. Ийи аңы чер чурттуг, ийи нацияның кижилери салым-хуузун каттыштырып, чаа амыдыралды ынчаар эгелээн.

1930 чыл. Тывага чаа тургустунган парлалга черинге Чи Шу-ли анаа ажылчын болуп кирип алган. Оон бээр мугур 30 чылдар эрткен. Аныяк бүдүрүлге чери чыл келген тудум-на өзүп, быжыгып, оран-савазы делгемнеп, чаа-чаа техника-биле дериттинип турган. А парлакчы Чи Шу-ли ооң-биле кады ажылга мергежип, дадыгып келген. Өөреникчиден мастерге чедир, а мастерден цех начальнигинге чедир нарын болгаш берге орукту Федор Иванович 30 чылдар дургузунда эрткен. «Кижини күш-ажыл каастаар» деп улустуң чугаалажып турары-ла шын. Ажылга кызымак, шудургу, эш-өөрүнге сагыш човангыр, биче сеткилдиг ол кижи коллективтиң төлептиг хүндүткелин чаалап алган.

— Федор Иванович кылган үүвезин ыяавыла эчизинге чедирер—деп кады ажылдап турар өөрү чугаалажып турар.— Ол, сөзүн эөлеп билир кижи! Аная кажан-даа ынаныш болур!

Бөдүүн, биче сеткилдиг, сагыш човангыр ол кадр ажылчынның кижизидилгези-биле бүдүрүлге черинге эвээш эвес аныяктар бодунуң хөрээниң мастерлери болуп өзүп үнгеннер. Аныяк парлакчылар Федор Ивановичиден арга-сүмени айтырып турарлар. «Ону ынчаар, мону мынчаар кылыр» деп, ол эптиг эөлдээ-биле оларга айтып бээр.

...Хүндүскүнүң 5 шак. Парлаар цехтиң делгем өрээлинде улуг, биче эрги, чаа машиналарны чыскаалдыр тургускулап каан. Оларның аразында бир-ле машина соксаал чок дагжаан тур. Хүндүскү эөлчегниң ажылчыннары халажып эгелээн. Үүге-ле үүве ийик, Федор Иванович көзүлбес болду.

— Федор Иванович кайда ирги? —деп, идик-хеви үске боражы берген, ажылдап кедер хевин уштуп турган, дыдыраш баштыг, орлан карактарлыг оолдан айтырдым.

— Ол ам-даа ажылдавышаан, дүү ында—деп, чоокта чаа тургускан, ак-көк будуу безин чайыннанып турар, араан-шараан кезектерлиг, улуг чингиртизи ышкаан үүве дег, шүжүгейнип, парлаттынган солунну болу-ла бөле салып турар машинада кижиже айытты.

— Машинадан чарлыр хөннүн чогул бе, Федор Иванович?— деп, ооң халакчызы аныяк оол чедип келгеш, машина даажын базар дээш, элээн дыңзыг кылдыр ыыттап айтырды.— Мен кириптейн.

— Бичии мана! Мында хензиг-ле таарыштырар үүве бар. Будук дески эвес-тир.

— Ону мен таарыштырып аптар мен, Федор Иванович.

— Дыка далашпа-даан. Бир калбакты парлаткаш, хынап көрейн.

Хамык үүвени аайлап, машинаны ажылдадыпкаш, үске идээлени берген холун халажыкчызынче сунмушаан, караның шилин өттүр хүлүмзүрээш, чугаалады оң:

— Көрдүң бе машина бүрүн белен! Өскелерден чыдып калдың халак! Кырган мен безин мооң-биле нормамны бөгүн 110 хуу күүсеттим.

— Сагыш човава, Федор Иванович. Сээн чагыыны күүседир мен!

— Сенээ ынаныш болур—дээш, аныяк ажылчынның эктинге часкылады. Оон менче көргеш уламчылады: — Бо мээн өөреникчим-дир ийин. Эр хей үүве!

Коллективтиң кежигүннери 30 чыл ажылдаан хоочун парлакчыга пенсияже шилчиирин сүмелээннер.

— Шыдаар шаам-биле ам-даа каш чыл ажылдаар мен. Күрүне кежиин четтирери кай баар боор!

Ядыы-түрүгү чораан Чи Шу-ли Совет эрге-чагырганың болгаш Коммунистиг партияның ачызы-биле өөрүшкүлүг, чырык чаагай амыдыралды өске-даа бүгү кижилер ышкаш чедип алган. Ооң күш-ажылчы өг-бүлезинге келир үениң салгакчылары төрүттүнүп, өзүп дорукка. Ам ооң уруглары чеди. Ада-иезин күш-ажылга ынак болгаш оларны база-ла ажылчын кылдыр кижизидип, өстүрген. Дуся, Виктор, Юлия олар адазы-биле чаңгыс бүдүрүлгеде ажылдап турарлар. А Коля колхозта чолаачылап турар. Дуся биле Коля тускай өг-бүлелиг. Арткан уруглары өөренип турар. А Мария Федоровна ам-даа ынакшылдыг мергежилинде хевээр—малярлавышаан. Ол АТК-да септеттинген машиналар будуп, база-ла бодунуң коллективиниң мактал ап турар.

Хоочун парлакчы бүдүрүлге черинге ажылдааныныңа болгаш өг-бүле тутканының 30 чыл оюн бо чылын демдеглеп эрттирген. Ол болза күш-ажылчы өг-бүленің өөрүшкүлүг, аас-кежиктиг байырлалы болган. Ындыг байырлалдар хөй-ле болуп турзун!

К. АРАКЧАА.

Федор Иванович Чи Шу-ли школачы оолдарының кичээлин хынап олур.
Фото С. Феоктистовтуу.

„Шынның" материалдарының изи-биле

Негелде күүсеттинген

Бо чылдың сентябрь 10-да үнген «Шынга» «Дувуренчиг медээ» деп эгелиг Барыын-Хемчик райондан эш О. Биче-оолдуң чагаазы парлаттынган. Чагаада Кызыл-Мажалык суурнуң үлетпүр кудумчузунда үрелик кудук чурттакчы чоныу суг-биле хандырбайн турар болгаш санитарияның чамдык дүрүмнерин хажыдып турарын илереткен.

Кызыл-Мажалык суур Совединиң даргазы эш О. Канчыр-оолдуң редакцияга дыңнатканы болза, Үлетпүр кудумчузунда чурттакчыларны үрелик 2 кудуктун хандырбайн турганы шын. Суур Соведи ол кудуктарны септетпишаан, бир чаа кудукту немей кылган. Ынчангаш ол кудумчунуң чурттакчылары суг-биле хандыртынган.

Совет Тыва дугайында баштайгы кино

Черле эки фильм

Баштайгы тыва чечен фильм — «Ак-көк хемнериң кижилери» областың экраннарынга үнүп эгелээн. Ол болза хөй кижи киржикчилиг коллективтиң (чогаалчылар С. Саган-оол, С. Сарыг-оол, Л. Соловьев, тургузукчу режиссёр—Апсолон болгаш өскелериң-даа) чугаажок чогаадыкчы чедишкини болган. Ылангыя киноның оператору Шуруков Тываның бойдузун көргүскени дыка магаданчыг.

Сценарийде-даа, режиссёрның сайгарып тургусканында-даа чамдык четпестер чок деп болбас. Ынчалза-даа чурукчу С. Лаҗыының, башкы С. Комбуй-ооллуң «Тувинская правдага» демдеглээн — чөрүлдээ кылдыр көвүрүг тудуун эвес, а «Чүткүлде» ышкаш электри станциязының тудуун көргүскен болза эки деп, чүгле Элбектиң бажыңын эвес, а өске колхозчуларның чурттап өрар бажыңнарын база тырттырган болза чугула деп негелдеринге мен хууда чөпшээрежип шыдавас-тыр мен. Чүге дээрге кино-даа чогаалы болза, ол чечен чогаал болганда боду сагып эдерер ужурлуг онзагай дүрүмнүг, тускай аргаларлыг болгаш негелделерлиг-ле болгай.

Оорганызында ыяш артып каан кудумчуда челип чоруур тевени санаваска, «Ак-көк хемнериң кижилерин» черле эки тырттырган кино деп чугаалап болур. Ылангыя артистер Н. Өлзей-ооллуң, В. Көк-ооллуң, М. Мунзуктуң, П. Николаевтиң, Ван Хан-тинниң ойнап турары бүзүренчиг болгаш көрүштүг.

Шүлүкчү **Ю. КЮНЗЕГЕШ.**

Күзенчиг бир чүве

«Ак-көк хемнериң кижилери» деп кинофильминиң хөгжүмүн композиторлар Н. Симонян, А. Чыргал-оол колдуунда, шынап-ла, эки чогаадып кылганнар. Чижекке бо бир көргүзүгүү ап көрээлицер. Чайның магалыг өйү. Кылаң оруктап чоруп орар автобустуң соңгазын өттүр чурумалдыг чараш даглар көстүр. Ол чиңгир-ногаан аргалыг дагларның аразы-биле дырлагар кылаң орук шөйлүп чоруткан. Уткуй келген сырынның оожум аяны ол оруктап бар чыдар автобустуң моторунуң даажы-биле каттыжа бээр. Ол таланчыг байдалда ындынныг ырның аялгазы көрүкчүнү магададыптар. Ол болза, орустуң делгем, өткүт, сагыш-сеткилди тааладыптар ырызы. Баштайгы тыва кино ындыг ыр-биле эгелээр болгаш ол ыр-биле доостур. Бо фильминиң музыка талазы-биле чедишкини, мен бодаарымга, музыказының эмин эртир дааш-шимээнниг эвес, таланчыг дыңнаксанчыында.

Ынчаарга күзензиг бир чугула чүве болза, национал тыва ырның чедир ажыглаттынмаанында деп бодаар мен. Тыва ырларның кайгамчык ындынныг аялгалары бо фильминиң ийи-ле черинге дыңналыры хомуданчыг. Бо фильминиң ыр уран чүүлүнге орус ырны эвес, харын тыва ырның аялгазын өзек кылдыр киирген турган болза, чурттуң кино көрүкчүлеринге тыва улустуң ыр уран чүүлүнге алызындан салым-чаланнынын, магададыр турган ийик.

Ниитизи-биле алырга, бо фильминиң музыказы чедишкинниг болган дээрзин катап чугаалаш, тыва артистер М. Мунзук, Н. Өлзей-оол, О. Сиин-оол оларның тус-тус рольдарны тывынгыр уран ойнаанын демдеглевес аргажок.

А. ПАНОВ,
Кызылда ыругларның музыка школазының башкызы.

КИНОНУ КӨРГЕШ...

«Ак-көк хемнериң кижилери» деп уран-чечен өңнүг баштайгы тыва кинофильмни көргеш, кижиниң сеткил-сагыжы дойлуп келир. Мурнунда көшкүн быдаргай чурттан, түрецги амыдыралдыг чораан тыва улус Коммунистиг партияның, Совет чазактың могаг чок ада сагыш-салыышкынының ачызында сууржуң шыырак-шыдалдыг, улам-на чечектелип орар чаа амыдыралды ук фильмде тоожаам. Чогаалчылар О. Саган-оол, С. Сарыг-оол болгаш Л. Соловьев оларның сценарийи меңзэ таарышты.

Тургузукчу - режиссёр Апсолон кинону тырттырарының каас-чараш бойдус-чурумалдарын Тываның булуңнарындан шилип тып алганын ким магадавас боор. Киноның кол рольдарында ойнап турар ССРЭ-ниң өске республикаларының сураглыг артистериниң эки ойнаанын магадап көрбүшаан, мен ук фильмде ойнаан чамдык тыва артистериң рольдарны, шынап-ла эки ойнаанын демдеглексээн мен. Бистиң тыва артистеривис кино уран чүүлүнүң актёрлары боон бир-ле дугаар киржип турарын сөс кадында чугаалап кагза чогуур. Мен дугайты, хамыктын мурнунда, колхоз даргазы Элбектиң адазы Агбаан ирейниң ролюн хоочун артист М. Мунзуктуң, партия өге организациязының секретарының кадайының ролюнда РСФСР-ниң алдарлыг артизи М. Кара-кыстың, ол ышкаш колхоз даргазының оглунуң ролюнда артист Мартай-ооллуң, бүдүү хөделип турар ламаның ролюнда артист В. Көк-ооллуң, колхозчу ашактың ролюнда В. Намдараның тус-тус овур-хевирлерни чедимчелиг, көрүксенчиг ойнаанын сонуургап көрдүм. Бо киноның хөгжүмүн композитор А. Чыргал-ооллуң, Симонянның тургусканы база кижиниң сеткил-хөңнүнге дөптер, ынчангаш солун.

Баштайгы тыва уран-чечен фильмни, тыва улустуң культура амыдыралында чырыткылаңчак болуушкун кылдыр санавышаан, чамдык санал-оналдарны маңа чугаалаары күзенчиг.

Колхоз даргазы Элбектиң ролюн, мен бодаарымга, бүгү талазында четпес чүвеге тургускан. Маңа колхоз даргазының аажы-чаңында, ажылчорудулгазында ол четпестерни эдип алырынга ылангыя колхозта партия организациязының, черле ынчаш, совет коллективтиң кижизидикчи ролюн бүзүрелдиг кылдыр көргүскен болза таарымчалыг болгу дег. Ол ышкаш кинога ламаның көстүрүн эвээжеткеш, харын бүдүүлүк чоруккa, эргиниң артыышкынынга алзып турар аныяк бухгалтериниң эттинериниң оруунче киреринн колдады көргүскен болза эки.

База бир кол рольдуң дугайында. Колхозта парторг Кавай-ооллуң Ленинградта өөренип турар оглунга, оглунуң эш-өөрүнге ужуражып турарын ындыг серт-бүрт, кандай соок кылбайн (бир тээ партийжи ажылдакчы болганда), харын эптиг-эвилеҗ, ёзулуг культурлуг кижи кылдыр көргүскен болза, улам-на чогумчалыг болгу дег. Мен бодаарымга, Тыва малчын область болганда, ук кинога Тываның каш чүзүн малмаган-биле байлак-байың алаан албекшилдиг көргүскен болза ында артык чүү деп.

Д. ХЕРТЕК.
Чөөн-Хемчик районуң «Искра» колхозу.

Өөрүп тур бис

Уран-чечен өңнүг тыва фильминиң чедимчелиг болганынга бистер, аныяк көрүкчүлер, сеткил ханып, өөрүп тур бис. Улустуң чугаалап турары ышкаш, ол болза көрүксенчиг, чеде эки кино болуру чугаажок.

Бир тээ фильм эки боорга, ооң четпес талаларын база чугаалаксаазы кээр-дир. Бо фильмге колхозчу ажыл-ишчилериниң күш-ажылчы үүлезин арай кызыы көргүскени хомуданчыг. Ол ышкаш фильмде өзек ырга үндезин тыва аялгалыг ырны киирбээнинге немештир, тываларның ыр уран чүүлүнүң эртинелиг байлакшылын база арбыдады киирген болза артык эвес ийик. Ылангыя колхозка байырлал боон турда, танцыдан аңгыда, сөөлгү үеде тыптып сурагжаан чаа, чараш тыва ырларны киирген болза, улам эки.

В. САГАН-ООЛ,
Б. БАГАЙ-ООЛ,
Кызыл.

НАЙЫРАЛДЫҢ КҮЖҮ-БИЛЕ

Тыва дугайында кинону тырттырып кылырынга Тываның хөгжүмшин театрының тыва артистериниң ангыда, чурттуң өске национал республикаларының хөй артистери база киришкеннер. Чижээ, Ленинградтың комедия театрының артизи орус артист В. Карпова, РСФСР-ниң алдарлыг артизи украин Г. Черноваленко, артист, кыдат В. Ван-Хан-тин, РСФСР-ниң улустуң артизи Н. Гендунова, Бурят АССР-ниң алдарлыг артизи П. Николаев — кайызы-даа буряттар, Казах ССР-ниң улустуң артизи, Сталинчи шаңналдың лауреады Э. Умурзаков, Казах ССР-ниң алдарлыг артизи Ж. Турсунов олар база сценарий бижишкен эш Соловьев, кол оператор М. Шуруков, тургузукчу-режиссёр А. Апсолон болгаш өскелер-даа.

КӨРҮКЧҮНҮҢ БОДАЛДАРЫ

Баштайгы тыва кинону көрүкчүлер сонуургалдыг көрүп, ооң чедимчелиг, чедимче чок болган талаларын демдеглеп чугаалажып турарлар. Оларның сеткил-сагыжынга таарымчалыг чүвелериниң бирээзи болза Тываның каас-чараш бойдус чурумалдарын, ылангыя дагларны черле кайгамчык эки тырттырганы болур.

Киноның оператору М. Шуруковтуң тыва суурну, байырлалды, аът чарыжын тырттырганы кончуг таарымчалыг. Ол ышкаш кинода болуушкуннарның бичии-бичии кезектеринде сагышка артып калыр эки тырттырган черлер хөй, ылангыя чиик машиналыг эмчи, а ооң чанында аттыг чоруур Мерген болгаш өске-даа.

Салым-чаланныг артистер П. Николаевтиң (Элбек), В. Көк-ооллуң (лама) ойнап тургускан овур-хевирлери черле уттундурбас. Мен ылангыя хоочун артистер М. Мунзуктуң (Делгер), Н. Өлзей-ооллуң (парторг Кавай-оол) ойнаанын дыка магадап көрдүм. Чажыт дайзынның — бодунуң хуу ажыын бодаар бухгалтерниң ролю база эки күүсеттинген. Ол ышкаш эмнелгеге сатириктиг сценаны көргүскени черле эки.

Бо кино фильминиң аныяк маадырларының овур-хевирлериниң улам чедишкинниг болуругга күзенчиг чүвелер бар. Оюмааның ролюнда Ван Хан-тинниң ойнап турарын алгаш көөрге бистиң үениң аныяк кижизиниң кол шынары (даштыкы хевири чараш, чамдык эки ойнаан талалары бар-даа бол) илереттинмейн барган. Бети дээрге, Оюмааның колхозтуң күш-ажылчы ижинге киржилгези орта көзүлбези улуг четпес. Ол ышкаш аныяк артистер Ч. Мартай-оол, О. Сиин-оол театр сценазынга эки ойнап турары-биле көрүкчүлерни элээн кайгадып турар-даа бол, бо кинода Мергениң, Адарның рольдарын, ол ышкаш ынакшылды чедимчелиг көргүсээн талаларын база айытса чогуур.

Режиссёрлар болуушкуннарның даштыкы талазынче сагыш салгаш, кижи бодаарга, артык хөй болуушкуннарны кииргени хомуданчыг. Чижээ, адыг көстүп келири болгаш ооң-даа өске. Бо фильминиң маадырлары колхозта ажыл-үүле дугайын хөй чугаалап турар хирезинде чогум ажылдап турары көзүлбес. Ол болза, фильминиң улуг четпестериниң бирээзи.

Баштайгы тыва кино черле чедимчелиг тырттынган. Ынчангаш көрүкчүлер бистер «Ленфильминиң», Тываның хөгжүм-шин театрының коллективтериниң, чурттуң ацгы-аңгы республикаларының бо кинода ойнаан салым-чаланныг артистериниң улуг өөрүп четтиргенивисти илередип турар бис.

М. ИЗЫНЕЕВА,
Төөгүнүң, литератураның, дылдың тыва эртем-шинчилел институдунуң эртем ажылдакчызы.

Чурукта: «Ак-көк хемнериң кижилери» деп кинодан кадрлар.

„АК-КӨК ХЕМНЕРНИҢ КИЖИЛЕРИ“

КИНО

Совет Тываның 15 чыл болган оюнга тураскааткан «Ак-көк хемнериң кижилери» деп баштайгы тыва уран-чечен фильм областың киноэкраннарында үнүп эгелээн.

Бо кинода бистиң хүннеривистин колхозчу амыдыралында үндезин чаартылгаларның дугайын көргүскен.

Уран-чечен баштайгы тыва киноның сценарийин чогаалчылар О. Саган-оол, С. Сарыг-оол, ленинград шүлүкчү И. Соловьев олар чогаадып тургусканнар.

Уран-чечен ол кино-чурукту «Ленфильм» киностудиязы үндүрген. Ук фильмни тургузукчу—режиссёр Андрей Апсолониуң удуртулгазы-биле кол оператор Шуруков, композиторлар Чыргал-оол, Симонян, үн оператору Яковлев, чурукчу Федотов олар кылганнар. Фильминиң кол ойнакчыларында Бурят АССР-ниң, Казах ССР-ниң, «Ленфильминиң», Тываның хөгжүм-шин театрының артистери ойнап турарлар.

Кинода болуушкуннарны Чөөн-Хемчик районуң «Искра» колхозуның база Элегес хемниң, Бии-Хем райоцуң тайга станциязының девискээринге, Кызыл хоорайга тырттырган.

Фильминиң баштайгы кезээ Саянның чурумалдыг оруктары-биле Ленинградтың тудуг-орук институдун дооскан студент Мерген (ролюнда артист Мартай-оол) автобус-биле төрээн Тывазыынче ээп кел чыдары-биле эгелээр...

Тываның колхозчу суурларының бирээзинде улуг клубту ажыдырынга сөөлгү белеткелдер чоруп турар. Ол чаа чүвени боттарының холдары-биле тудуп кылып турар монтёрларның шалыпкын ажылдап турарын кырганнар болгаш бичелер сонуургалдыг көрүп турарлар.

Фильмде колхоз даргазы Элбектин (ролюнда артист П. Николаев) боттогдунар, кижилериң ажыктыг сөсдомаан, тоовас, чүгле «мен» дээр мактаныычал хөөнүн көргүскен. Ылаңгыя ооң ындыг чоруу колхоз баштаар чериниң кежигүннери-биле хожазы колхозтуң төлөлекчилериниң аразында демнежип турган көвүрүг гудуп алыр деп турар үезинде илереп турар.

Ол ышкаш фильмде назылай берген колхозчу малчын Делгерниң (ролюнда артист М. Мунзук) өг-бүлезиниң, ооң чоорту өгден бажынче шилчип турарын көргүскен. Фильмде кол черниң бирээзин ол малчынның уруунуң уруу Оюмаа (ролюнда артист Ван Хан-тин) эзлеп турар. Ооң өөренир, эртем чедип алыр дээн күзелинге колхозтуң эмчизи (ролюнда артист Карпова) сүмени бербишаан, эмнелге училищезинче өөренип чоруурун аңаа сүмелеп турар.

Фильмде ийи аныяк чалыылар Оюмаа биле Адарның бузулбас эп-найыралын, ханы изиг ынакшылын тоожуп турар. Ындыг-даа болза оларның ынакшылын колхозтуң бухгалтери Дажы (ролюнда артист Турсунов) чара киреринн орландажып, Делгер ашактың бүдүүлүк чоруун ажыглап, уруун аңаа бээр кылдыр янзы-бүрү белектер-биле хөлилеп турарын көргүскен. Оюмаа Адарга ынак болгаш ооң үргүлчү чагаа ап турар, ол чорукту Дажы билгеш, уругнуң сеткил-сагыжын билип аар дээш ламага (ролюнда артист В. Көк-оол) үргүлчү кээп, аңаа чүдүп, ооң судурунуң янзы-бүрү чулчуруунга бүзүреп, ламаның нүгүлү-биле уругдан өжээн негээр дээш ооң кырган-ачазының бажының өрттедипкенин фильмде база көргүскен.

Кежээки имир дүшкелекте, суурнуң бажыңнары Ильичиниң лампаларыбиле чырып кээр. Электростанцияны ажыглалга киргеин-биле суурга улуг байырлал болган.

Ол улуг байырлалдың үезинде аът чарыжы, мөге хүрежи болуп турда, Ленинградтан төрээн колхозунга сургуул дооскаының соонда Мерген ээп чедип келир.

Мергениң адазы-биле ужурашканы көрүкчүлерниң кичээнгейин хаара гуда бээр. Ынчалза-даа парторг Кавай-оолга (ролюнда артист Н. Өлзей-оол) Мергениң чаасхаан чедип келгени ооң хөөнүн баксырадыпкан. Мерген-биле кады өөренип чоруткан ооң оглу Адар (ролюнда артист Сиин-оол) келбээн болган. Адарның адазынга чоруткан чагаазын Кавай-оолга Мерген бээрге, адазы чагаадан оглунуң Ленинградта библиотекарь болуп ажылдай бергенин билип алгаш, ооң келбээнинге сеткили хомудан, чер аразы ырак-даа болза, оглунга баар деп турар.

Мерген чедип келгеш, адазынга бодунуң чаа көвүрүг төлевилелин көргүспүшаан, адазы-биле төрээн колхозунуң кайы хире сайырай бергенин көрүп чоруурлар... Үр болбайн колхозта парторг Кавай-оол «ТУ-104» самолёт-биле Ленинградка чеде бергеш, оглу-биле ужуражыр. Оглунуң аңаа артып калганынга таарымнайн, үр болбайн ол дедир чаныр кээр.

Кавай-ооллуң колхозка ээп кээп турар үезинде колхозтуң эрги көвүрүүн үерлээн суг алгаш баар. Шак ону колхозчулар дүвүренчиг байдалбиле көрүп, хомудап турарлар...

Бо дүвүренчиг үеде Адар Ленинградтан төрээн колхозунче ээп чедип келир. Ада, иези, төрээн чериниң кижилери-биле, ылаңгыя душтуу Оюмаа-биле ооң ужуражыр дээн күзелинге чүве ызырыр аажок кылдыр үерлээн хем моондак болбаан. Адар үр-даа боданмайн эрик кыдыынга турган аътты мунупкаш, шапкын хемниң ол чарыында турган улусче эжиндирип кежиптер. Ооң сугже эрес-дидими-биле кирипкенин эрик кыдыында турган колхозчулар, ооң адазы сагыш аарып, ыыт чок апарган көрүп турарлар... Чаа көвүрүгүн тудуг инженери Мергениң эккелгени төлевилелди ёзугаар тудуп эгелеп турарын фильмде чугаалап турар.

Фильм Оюмааның өөренир дээн күзелиниң боттанганы-биле ону Адар болгаш ооң өөрүнүң Саян ындынче үдээни-биле доостур.

Бо фильминиң утказын хысказы-биле чугаалаарга ындыг. Фильминиң кол рольдарын ойнаан артистериниң дугайында каш сөс. Колхоз даргазы Элбектиң ролюн, ооң бот-тогдунар, чааскаан чүве шиитпирлексээр, мактанныкчы чоруун Бурят АССР-ниң алдарлыг артизи П. Николаев, бистиң бодап турарывыс-биле алырга, эки ойнап күүсеткен. Колхозтуң парторгу Кавай-ооллуң ролюн артист Өлзей-оол даштыкы болгаш иштики хевир талазы-биле уран арганы ажыглап, эки ойнаанын демдеглээри чугула. Ол ышкаш Оюмааның ролюн артист Ван Хан-тин көрүкчүлерге сонуурганчыг ойнаан. Ол ышкаш кадайның ролюн, эрги тыва херээжениң аажы-чаныын, онзагай чүүлдерин бөдүүн шын илередир талазы-биле Бурят АССР-ниң улустуң артизи Н. Гендунованың ойнааны көрүкчүлериниң кичээнгейин хаара тудуп турар. Кадарчы Делгерниң ролюн артист М. Мунзук база-ла көрүксенчиг кылдыр ойнаан. Фильмде ламаны ролюн артист В. Көк-оол, колхозтуң бухгалтериниң ролюн Казах ССР-ниң алдарлыг артизи Турсунов көрүкчүлериниң сагыжынга артып каар кылдыр ойнааннар. Бо фильминиң музыказы болгаш ында тырттынган чер чурумалдары көрүкчүлериниң сеткилинге таарыып турарын демдеглээри чугула. Баштайгы уран чечен фильмге ойнаан артистер багай эвес ойнааннар.

Ынчалза-даа фильминиң тургуступганында четпестер чок деп санаавайн турар бис. Колхоз даргазы Элбектиң чон-биле ажылын фильмде хандыр көргүспээн, ооң ажынчак, бодун мактаныр чоруун коллады көргүскеш, ол бак аажы-чаңдан эки талазынче эттинип кел чыдарын бүзүренчиг тода көргүспээн. Сөөлүнде чүгле ынчы ашак (ролюнда артист Умурзаков) «кижи бодунуң чазыын билбес чүве болгай» деп чугаалаарга, Элбек муны билингеен хевирлиг кылдыр боданганы көстүр.

Парторг Кавай-ооллуң ролю колхоз даргазын эде кижизидер, үттепсургаар талазы-биле чедимче чок көргүстүнген. Ол чүгле чугаа кадында Элбекти чемелеп каап, ооң-биле ханы беседа кылбайн, коллективтиң мурнунга партия хуралынга тургуспайн турар.

Өгден бажынче шилчип турарының чугула үезин фильмде чедир көргүспээн. Фильмде ламаның үүлгедиин эмин эртир хөй көргүскен. Моны билбес улус көргеш, Совет Тывада ламаларга аныяктар ам-даа чүдүп турар деп бодай бээри чалап чок. Ынчаарга бо фильмде кол чүүл болза, тываларның чаа амыдыралын, оларның амыдыралында социалистиг чаартылгаларны колдады көргүскен болгай.

Ленинградтың тудуг-орук институдун дооскан Мергениң чогум чедип келгеш, кылган ажылы фильмде орта көргүстүүмээн. Фильмге шак ындыг аныяктарның Тываның аар үлетпүрүүн өге үндезиннери—«Тыва дагдүгү», «Тыва-кобальт» тудугларында ажылдап турар кылдыр көргүзери күзенчиг. Чүге дээрге Тываның чаа амыдыралы ындыг шапкын хөгжүп турар.

Үстүнде чамдык четпестер турзаа-даа, «Ак-көк хемнериң кижилери» деп баштайгы уран-чечен тыва фильм тыва улустуң культура амыдыралында улуг болуушкун деп санаар херек.

О. САЛЧАК.

НҮГҮЛЧҮЛЕРГЕ ТӨЛЕПТИГ ОЙТУР ШАВЫЫШКЫН

ССРЭ-де ирак студентилериниң Лигазының медеглели

МОСКВА. (СЭТА). Москваның медицина институдундан багай өөредилгелиг болганы дээш үндүрткен болгаш Барымын чүкче чоруй баргаш, нүгүл кылып турган үш африканнарга ССРЭ-де ирак студентилериниң Лигаэы буруу шавыышкынны шыңгыызы-биле таварыштырган. Теофилос Оконквонун, Эндрю Р. Омарның болгаш Мишель Аййханың ГФР-ге чоокта чаа болган парлалга конференциязынга хоозун-меге нүгүлдээшкининиң дугайында медеглелди Лига кылган.

Азияның болгаш Африканың чурттарындан 150 студентилерни ССРЭ-ден политиктиг чылдагааннар-биле үндүр шөлээн деп үнлезин чок меге үүлдерни оларның чулчуруп турганынга хөлбаштыр ирак студентилериниң Лигазының медеглээни болза:

— Азияның болгаш Африканың чурттарындан келген чаңгыс-даа студентини политиктиг үзел-бодалы дээш үндүрбээн дээрзин бистер бадыткап тур бис. Багай өөредилгезиниң болгаш хулиганнар чоруктарының чылдагаанныры-биле Совет Эвилелиниң институттарындан элээн каш студентилерни үндүрген турганы чын-на харын... Ындыг таварылга делегейниң кандыг-даа университединге болуп турар болгай.

ССРЭ-де сөөк-язы ылгап, даштыкы кижилерни хүндүлеп көрбейн турар дээр дугайында меге нүгүлдээшкинни буруу шаппышаан, медеглелдиң авторларының айытканы болза: ...Совет Эвилелиниң улустары, совет аныяктар ышкаш, бисти ынчаар хүндүлеп көөр чер кайда-даа чок дээрзин бадыткаар долу үндезин бисте бар.

ССРЭ-де өөренип турар 400 ирак студентилериниң болгаш аспирантыларның мурнундан Лига болза Теофилос Оконквону, Эндрю Р. Омарны болгаш Мишель Аййханы — оларның ындыг үүлгедиишкиннери империализмниң эрге-ажыктарынга бараан болуп турар дээш буруу шаап көрген.

Медеглеге ат салганнар: ССРЭ-де ирак студентилериниң Лигазының даргазы Мохаммед Карим Машта, секретары Сахеб Мехди, дарганың орлакчызы Мустафа Джавахеди.

Конгода байдал

БЕЛГРАД, (СЭТА). Конгодан кээп турар медээлерни ёзугаар алырга, империалистиг күрүнелериниң чалчалары чурттуң башкаланчак чоруун хевээр артырып, Конгода амыдыралды сандарадыр дээш бүгү-ле чүүлдерни кылып турар.

Катанга можуда эрге-чагырганы херек кырында бельгилер холга тудуп турарын ТАНЮГ агентилелдиң корреспондентизиниң Элизабетвильден чоруткан медээзинде демдеглээн. Саттыныкчы идегет Чомбениң «чаза» дээр чер чүгле даштыкы монополияларның чажыртынар көжегези болуп турар.

Чомбениң корум-чурумунуң колла ызыртынып турар күжү жандармерия бельги офицерлериниң холунда. Тускай шынзыктырыышкынларны кылып турар хирезинде-ле бельги шериглери Конгодан ам-даа үндүрбээн.

Чомбе империалистериниң эрге-ажыктарын барымдаалаш, Катанганың мурнуу районнарында полицийжи корум-чурумну тургузуп, каратуразында үүлгедиишкиннерни кылып турар. Кандыг-даа буруу чок актыг кижилер кара бажыңнарда чык долган. Чоокта чаа Элизабетвильге 350 хире кижилерни тудуп хорудаан.

Чомбени херек кырында Лунда дээр сөөктүң аймак кижилери деткип турар. Ол боду оон үнген. Ынчаарга Катанганың арткан бүгү сөөк аймактары Балуба болгаш Мулуба аймактарга баштаткаш, аңаа шиитпирлин-биле удурланып турар. Катанганың соңгу девискээрлериндe Чомбениң жандармериязының үүлгедиишкиннеринге удур тура халыышкыны можунуң соңгу талазын чуму-биле шыва алган.

ПАРИЖ. (СЭТА). Катанганың мурнуу кезекте чоруур дээнин Чомбе соксаткан. Чүге дээрге Катанганың соңгу талазында Балуба дээр аймактың чону тура халыышкын үндүрүп келген.

ПАРИЖ. (СЭТА). «Даг руналыг Касаи» дээр күрүнеиниң адаттынык-чы президентизи Калонжиниң дээрбечилери араатанзыг үүлгедиишкиннерни элээн каш хүннериниң дургузунда кылып келгени-биле Касаиде байдал дүшкүүрлүг болбушаан. Калонжиниң өлүрүкчү идегеттери Мвене-Диту дээр девискээрге элээн хөй суурларны чүү-даа чок кылдыр хуюктадыр өртеткеш, оларның чурттакчыларын чаңгыдаа кижи артырбайн чок кылып өлүрген. КНО-нуң шериглериниң гана болгаш либерий кезектери Калонжиниң отрядтарының шавар халдаашкынарын октябрь 31-де доктаадыр болгаш оларның баштыннарының чамдызын тудуп алыр аргалыг болган. Туттурганнарының аразында үш бельгилер болгаш национал хамаарылгазы ам-даа ылап тодараттынмаан капитан мен дээр Роберте бар болган. Франс Пресс агентилелиниң корреспондентизиниң сөзү-биле алыр болза, Робертстин чурту Англия бе азы Родезия ийикпе Мурнуу-Африка Эвилели-даа болуп чадавас. Ол туттурган кижилер амгы үеде Лулуабургта КНО-нуң шериглериниң кадагалалында, чүге дээрге, конго чурттакчылар Калонжиниң дээрбечи идегеттериниң удуртукчуларын доп-дораан кадыгшынгыызы-биле шиидерин негеп турарлар.

ЧАЗАЛГА

Бо чылдың ноябрь 2-деги № 258 «Шын» солуннуң 3-кү арнында «Ажаалга кассаларының дугайында» беседаның 5-ки колонказының үстүнден куду 12 — 13 одурутларын 100 рубльдиң облигациязының өртээн 101-ден 102 рубль 50 көпеек кылдыр доктаатканы деп чазап номчуур.

Редактор **К. С. ШОЙГУ.**

КИНОТЕАТРЛАРГА

Бегүн

«ВЛКСМ-ниң 30 чылы» (улуг залга) **«Даң адып ор»** — 12, 2.15, 4.15, 6.15, 8.15, 10.10 шактарда. (Биче залга) **«Атнан даңга утпуштур»** — 5, 7, 9 шактарда.

«КАА-ХЕМ» «Миллион фунт стерлинг өртектиг банк биледи» — 11, 1, 3.15, 5.15, 7.15, 9.15 шактарда.

«ВОСТОК» «100 хуу алиби» — 3.15, 5.15, 7.15, 9.15 шактарда.

«ШЫН» солуннеу
ЧАГЫДЫЛ АП,
НОМЧУҢАР

«ШЫН» СОЛУННУҢ 1961 ЧЫЛДЫҢ ЧАГЫЛДАЗЫ ЧОРУП ТУРАР

«Шын» солунну чагыдып алырының өртээ

12 айда 60 рубль.
6 айда 30 рубль.

Чагылганы харыдааның бүгү конторалары, салбырлары болгаш бүдүрүлгелерде, организацияларда, колхозтарда, совхозтарда хөй-ниити төлөөлери хүлээп алыр.

СОЮЗПЕЧАТЬ.

РЕДАКЦИЯНЫҢ АДРЕЗИ: Кызыл, Щетинкин кудумчузу, бажын № 3. ТЕЛЕФОННАРЫ: редакторнуң 24-63, редакторнуң орлакчызының 35-24, пропаганда кылдызының 23-54, харыысалгалыг секретарының болгаш харыысалгалыг дежурныйның 23-35, көдээ ажыл-агый, үлетпүр болгаш транспорт кылдыстериниң 25-38, партийжи-амыдырал болгаш культура-амыдырал кылдыстериниң 37-13, иштики информация кылдызының 20-60, чагаа болгаш совет тургузуг кылдыстериниң 21-27, литажылдакчыларның 22-64, бухгалтериянның 31-75, корректорларның 21-47. Солун келбейн барганда 32-75 телефонче долгаар.

ТС — 00974. Чагыт № 2842. Культура эргелелиниң типографиязы.